

Pohled pedagogických pracovníků na problematiku pěstounské péče

Bc. Jaroslava Polášková

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jaroslava Polášková**
Osobní číslo: **H11393**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Pohled pedagogických pracovníků na problematiku
pěstounské péče**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti náhradní výchovy.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníků.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KOVAŘÍK, Jiří. Náhradní rodinná péče v praxi. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8957-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. Osvojení a pěstounská péče. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.

NOŽÍŘOVÁ, Jana. Náhradní rodinná péče. Praha: Linde, 2012. ISBN 978-808-6131-917.

SMUTKOVÁ, Lucie. Sociální práce s rodinou. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. SBN 978-80-7041-069-1.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Jana Kitliňská, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

26. dubna 2013

Ve Zlíně dne 14. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

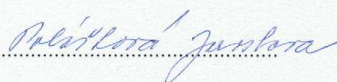
Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 22. 4. 2013

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jménu licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou pěstounské péče, současným stavem péče o ohrožené děti a probíhající transformací péče o ohrožené děti. V praktické části zjišťuje názory pedagogických pracovníků na pěstounskou péči, jejich osobní zkušenosti s pěstounskou péčí a také jejich případný zájem o pěstounskou péči. Srovnává, jak se liší zájem o tuto formu náhradní rodinné výchovy u pedagogických pracovníků působících ve školách a pedagogických pracovníků, kteří působí přímo v zařízeních ústavní výchovy a mají již s výchovou dětí bez zájmu vlastních rodičů konkrétní zkušenosti.

Klíčová slova:

Náhradní péče, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, pedagogický pracovník, vychovatel, učitel

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the issues of foster care, present system of care for children in need and also of the transformation of care for these children. In the practical part, the thesis is focused on the opinions of teachers about present state of foster care, their own experiences with the foster care and on their personal interests to be involved in foster care. The diploma thesis compares the differences between the personal interests in this alternative family care of teachers working at schools and the pedagogical workers working in institutions for children in need as they have some experiences with the care of these children.

Keywords:

Substitute care, substitute family care, foster care, pedagogical worker, educator

Děkuji touto cestou Mgr. Janě Kitliňské, PhD., za odborné vedení mé diplomové práce, za její pomoc, cenné rady a připomínky, které mi v průběhu psaní diplomové práce ochotně poskytovala.

Děkuji také členům mojí rodiny za jejich pomoc, shovívavost, psychickou podporu a pochopení, kterého se mi během celého mého studia dostávalo.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9	
I	TEORETICKÁ ČÁST	11
1	SYSTÉM PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI V ČESKÉ REPUBLICE	12
1.1	LEGISLATIVNÍ RÁMEC PÉČE O DÍTĚ	15
1.2	ZÁKLADNÍ PRINCIPY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ V ČESKÉ REPUBLICE	16
1.3	TRANSFORMACE PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI	17
1.3.1	Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí.....	19
2	NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	24
2.1	FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	25
2.1.1	Osvojení	26
2.1.2	Pěstounská péče	28
2.1.3	Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	29
3	PEDAGOGICKÝ PRACOVNÍK	32
3.1	OSOBNOST VYCHOVATELE V ZAŘÍZENÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY	32
3.1.1	Požadavky na osobnost vychovatele	34
3.2	OSOBNOST UČITELE.....	36
3.2.1	Požadavky na osobnost učitele.....	37
II	PRAKTICKÁ ČÁST	40
4	CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	41
4.1	POJETÍ VÝZKUMU	41
4.2	CÍLE VÝZKUMU	41
4.3	STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK A HYPOTÉZ	42
4.4	METODY SBĚRU DAT	43
4.5	VÝZKUMNÝ VZOREK	44
4.6	POSTUP ZPRACOVÁNÍ DAT	44
5	INTERPRETACE A VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	45
5.1	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	45
5.2	VÝSLEDKY VYHODNOCENÍ DAT	55
6	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	67
	ZÁVĚR	70
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	76
	SEZNAM OBRÁZKŮ	77
	SEZNAM GRAFŮ	78
	SEZNAM TABULEK	79
	SEZNAM PŘÍLOH	80

ÚVOD

Pěstounská péče není novým pojmem dnešní doby, přesto je v současnosti hojně používaným a diskutovaným. Alespoň mezi lidmi, kteří se nějakým způsobem na ochraně ohrožených dětí podílejí, nebo s ohroženými dětmi pracují, tomu tak určitě je.

Pěstounská péče jako forma péče o opuštěné a sociálně znevýhodněné děti či sirotky měla své právní ukotvení již v roce 1811 a nejde tedy vůbec o nový fenomén. Přesto se v poslední době stalo toto téma velmi aktuálním a to především v souvislosti s probíhající transformací péče o ohrožené děti, která v našem státě již několik let probíhá. Cílem této transformace je především zkvalitnění práce s ohroženými dětmi, sjednocení systému péče o ohrožené děti, podpora a pomoc ohroženým rodinám, podpora profesionální pěstounské péče a snížení počtu dětí dlouhodobě umístěných do všech typů ústavních zařízení. Tato transformace není ještě zdaleka u svého konce, přesto se podařilo učinit jeden z důležitých kroků, a sice schválení novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která vyšla v platnost ve Sbírce zákonů ČR od 1. 1. 2013 pod číslem 401/2012. Tato novela přináší mnoho změn týkající se především práce a kompetencí úřadů obcí s rozšířenou působností, činností zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, pověřených osob pro výkon sociálně-právní ochrany dětí a náhradní rodinné péče. A právě jednomu z typů náhradní rodinné péče, konkrétně pěstounské péči, bude tato práce věnována.

Jedním z cílů transformace péče o ohrožené děti je podpora pěstounské péče a snížení počtu dětí umístěných v kojeneckých ústavech a dětských domovech. Skutečnost, že pro dítě je lepší vyrůstat v kvalitní, fungující rodině než v ústavním zařízení je jistě nesporná. Najde se však dostatek lidí, kteří budou připraveni přijmout do rodiny cizí dítě a starat se o něj? Budou tito lidé na tuto úlohu dobře připraveni? Budou opravdu vědět, do čeho jdou? Otázek je mnoho, odpovědi dá teprve čas. Některé výzkumy ukazují, že potenciálních pěstounů je dostatek, jiné jsou ve svých výsledcích poněkud skeptičtější.

Cílem této práce je zjistit, jak se na problematiku pěstounské péče dívají ti, kteří se ve své práci téměř denně setkávají s dětmi, u nichž je toto téma aktuální, tedy s pedagogickými pracovníky v zařízeních pro výkon ústavní výchovy. Tito lidé mají již s dětmi, které vyrůstaly v nepříznivých rodinných podmínkách či v kojeneckých ústavech, osobní zkušenosti a vědí, co výchova a péče o tyto děti s sebou přináší. Pro porovnání zjišťuje tyto názory také u pedagogických pracovníků působících na základních a středních školách,

kteří s těmito dětmi také pracují, avšak pouze v době vyučování, tedy v rámci výchovně-vzdělávacího procesu.

Teoretická část je věnována základním pojmům z oblasti péče o ohrožené děti, seznamuje s procesem transformace péče o ohrožené děti, legislativnímu ukotvení této problematiky a jednotlivým typům náhradní rodinné péče. Teoreticky jsou zde také popsáni respondenti praktického výzkumu této práce, tedy pedagogičtí pracovníci v resortu školství.

Praktickou část práce tvoří kvantitativní výzkum, který pomocí dotazníkového šetření zjišťuje pohledy pedagogických pracovníků na problematiku pěstounské péče, zjišťuje jejich osobní zkušenosti s pěstounskou péčí, jejich pohled na transformaci ústavní výchovy a případný zájem o pěstounskou péči. Porovnává, jak se tyto pohledy liší u pedagogických pracovníků pracujících v zařízení pro výkon ústavní výchovy a pedagogů působících na základních a středních školách. Získané údaje jsou seříděny, pomocí grafů a tabulek znázorněny a statisticky vyhodnoceny.

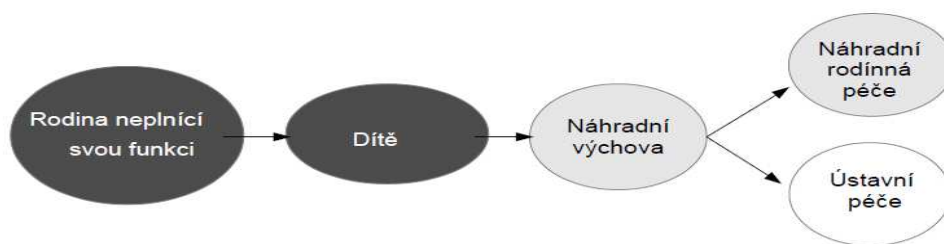
I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SYSTÉM PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI V ČESKÉ REPUBLICE

Hlavním tématem této práce je pěstounská péče, která svojí formou spadá do náhradní rodinné péče. Je to jedna z možností, jak ochránit dítě, které je nějakým způsobem ohroženo na životě, zdraví či ohroženo nesprávnou výchovou. Pěstounskou péčí jako formou náhradní rodinné péče se bude zabývat další kapitola. V této kapitole bude nejdříve objasněno, které děti jsou považovány za „ohrožené“, kdo se jejich ochranou v našem státě zabývá a jaká legislativní opatření jsou pro jejich ochranu v našem právním řádu ukotvena.

Pojem ohrožené dítě není v české legislativě přesně vymezen. Pouze v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí jsou popsány případy, ve kterých jsou děti považovány za ohrožené a vyžadují ochranu. Všeobecně je za ohrožené považováno dítě, jestliže je nějakým způsobem ohrožen jeho život nebo zdraví. Pro potřeby této práce se nejlépe hodí výrok Rotreklové (2008, s. 8) že: *„Na dítě separované od rodičů je vždy potřeba pohlížet jako na dítě ohrožené, na dítě, jehož vývoj je narušen, protože vlastní rodina dítěte má v jeho životě zásadní a nezastupitelnou roli.“*

Pokud se rodiče o své dítě z jakýchkoliv důvodů nemohou nebo nechtějí starat, přichází na řadu náhradní výchovná péče. V České republice se pod tímto termínem rozumí všechny náhradní formy výchovy dětí bez vlastního funkčního rodinného zázemí. Náhradní výchovná péče má u nás zásadně dvě formy: náhradní výchovu rodinnou a náhradní výchovu ústavní (Matoušek, 2008, s. 107). Pro lepší orientaci poslouží následující schéma:

Obrázek 1 Rodina neplní svou funkci

(Bubleová et al., 2011, s. 35)

Problematika náhradní výchovné péče v České republice je v současné době velmi složitým systémem. Jeho složitost je dána především roztržitostí péče o ohrožené děti mezi několika resorty a také nejednotnou terminologií v odborné literatuře. K prvnímu

rozporu dochází již při užití základní terminologie. Zatímco zákon o rodině (zák. 94/1993 Sb.) uvádí jak rodinnou péči i výchovu, stejně tak ústavní péči i výchovu, například Matoušek ve Slovníku sociální práce náhradní rodinnou výchovu vůbec nedefinuje, pouze náhradní výchovnou péči. Přitom „ *mezi pojmem náhradní rodinná péče a náhradní výchovná péče je diametrální rozdíl*“ (Nožářová, 2012, s. 12). Také Albín Škoviera ve své publikaci *Dilemata náhradnej výchovy* přímo vyzývá ke sjednocení pojmů v odborné literatuře. Podle něj si pod pojmem péče lze představit především základní materiální a nemateriální zabezpečení dítěte, respektive člověka, který se ocitl v náročné životní situaci. Naopak výchovu chápe jako proces rozvíjení osobnosti, cílevědomou činností spojenou s odevzdáváním a formováním určitých poznatků zručností a hodnot, a třebaže probíhá v náhradním prostředí, je výchovu primární, nikoliv náhradní. (Škoviera, 2007, s. 9-12) Neboť výchova sama osobě je vždycky primární, nehledě na to, kdo stojí na místě rodičů, nebo jde už o převýchovu, pokud došlo k nějakému selhání ve výchově primární (Komárik, 1998 cit. podle Škoviera, 2007, s. 11).

Pro potřeby této práce bude použito jak pojmu náhradní výchova, tak pojmu náhradní péče, neboť společným faktorem obou pojmů je výchova v náhradním prostředí.

Nejednotnost v terminologii ale zdaleka není jediným důvodem nejasností v péči o ohrožené děti, další podstatnou příčinou je roztříštěnost péče o ohrožené děti mezi několika resorty. Oproti jiným zemím je u nás tento systém velmi složitý a nepřehledný. Osudy dětí, které se ocitají ve svízelných životních situacích, řeší pět ministerstev a další resorty mají v této věci podstatný význam. Koordinace činností všech těchto resortů do dnešní doby dobře nefunguje. I přes existenci Národního akčního plánu k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 - 2011, který byl v roce 2009 schválen za účelem sjednocení tohoto systému a snížení počtu dětí umístěvaných do ústavních zařízení, není tato koordinace dostatečně efektivní. (Bubelová at al., 2011, s. 15)

Z hlediska kompetencí je agenda spojená s péčí o ohrožené děti rozdělena následovně:

Ministerstvo práce a sociálních věcí je ústředním orgánem státní správy pro péči o rodinu a děti a má stěžejní podíl na činnostech spadajících do této problematiky. V rámci sociálně-právní ochrany dětí vykonává zejména činnosti legislativní, metodickou, konzultační a kontrolní. Vede evidenci dětí vhodných ke zprostředkování náhradní rodinné péče, evidenci žadatelů o zprostředkování a v rámci této agendy vede správní řízení, zprostředkovává náhradní rodinnou péči, vede spisovou dokumentaci, odborně posuzuje

vhodné žadatele o náhradní rodinnou péči a zpracovává údaje pro statistické účely. (Bubleová et al., 2011, s. 17)

Do kompetencí Ministerstva spravedlnosti spadá agenda rodinné legislativy, agenda procesních předpisů a agenda trestněprávní ochrany dětí a mládeže. Pod toto ministerstvo také spadá činnost probační a mediační služby a je ústředním orgánem státní správy pro soudy a státní zastupitelství. (Bubleová at al., 2011, s. 18 - 19)

Agenda dětských domovů, dětských domovů se školou, diagnostických ústavů a výchovných středisek spadá do kompetencí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). MŠMT provádí metodiku k problematice ústavní a ochranné výchovy a připravuje právní normy k ústavní péči. Dále sleduje spolupráci s rodinami dětí umístěných do zařízení ústavní výchovy, kontroluje dodržování práv těchto dětí, pomáhá dětem před propuštěním ze zařízení ústavní výchovy a spolupracuje s těmito zařízeními při zajišťování ubytování a zaměstnání odcházejícím dětem. MŠMT také spolupracuje se zařízeními pro výkon ústavní výchovy při vyhledávání dětí vhodných pro náhradní rodinnou péči. (Bubleová et. al, 2011, s. 18 - 19)

Do resortu Ministerstva zdravotnictví spadají zařízení léčebně preventivní péče, což jsou kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do tří let věku. Do kompetencí tohoto ministerstva dále patří prevence násilí na dětech, předcházení rizikovému chování mladistvých, prevence užívání návykových látek u dětí a mládeže, prevence kriminality, podpora rodin se zdravotně postiženými dětmi apod. (Bubleová et al., 2011, s. 19)

Také Ministerstvo vnitra hraje v systému péče o ohrožené děti velkou roli, neboť výkon sociálně-právní ochrany dětí je zajištěn v přenesené působnosti obecními a krajskými úřady a jejich zaměstnanci jsou součástí veřejné správy České republiky. Ve své působnosti se Ministerstvo vnitra zaměřuje na problematiku trestné činnosti dětí, trestné činnosti páchané na dětech, na oblast prevence této trestné činnosti, na vytváření informačního systému včasné intervence a na problematiku dětí - cizinců bez doprovodu. (Bubleová et al., 2011, s. 19)

Speciální postavení v ochraně práv dětí mají soudy. Některé kompetence, v oblasti ochrany a péče o děti patří výlučně právě soudům. Do kompetencí soudů v této oblasti spadá například jednání o omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti, opatrovnická řízení, jednání o svěřením dítěte do péče jiné osoby než rodiče, vydávání rozhodnutí o nařízení či zrušení ústavní výchovy, o splnění nezájmu rodičů apod. Soudní řízení zahajují soudy buď

z vlastního podnětu, na základě vnějšího podnětu, nebo na něčí návrh. Velký podíl návrhů a podnětů soudům zajišťují obecní úřady s rozšířenou působností prostřednictvím orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Podněty soudům však mohou podávat i jiné subjekty. (Bubleová et al., 2011, s. 20)

1.1 Legislativní rámec péče o dítě

Péče o ohrožené děti u nás nyní navíc prochází velmi složitým obdobím legislativních změn. Fakt, že názory a pohledy na problematiku ochrany ohrožených dětí u nás nejsou jednoznačné, dokládá i způsob, jakým byla přijata novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, na kterou je nahlíženo jednak s velkým očekáváním, tak i se značnými obavami. Návrh této novely byl Vládou předložen Poslanecké sněmovně dne 28. 12. 2011. Novela prošla dvakrát mezirezortním připomínkovým řízením, po schválení byla vetována Prezidentem ČR Václavem Klausem a teprve po přehlasování prezidentského veta byla dne 7. 11. 2012 definitivně schválena Poslaneckou sněmovnou. Ve sbírce zákonů vyšla pod číslem 401/2012, s účinností od 1. 1. 2013.

Skutečnost, že tento zákon prošel poměrně náročnou a komplikovanou cestou, než byl schválen, nutně nemusí poukazovat na jeho nízkou kvalitu či nedostatečnost. To dokládá, v rozhovoru pro magazín Edice Otvíráme, vydávaný za podpory nadace Tereza Maxová dětem, ředitel odboru podpory rodiny a dávkových systémů MPSV pan Miloslav Macela: „Naopak. Tím, že zákon byl velmi podrobně projednáván v Poslanecké sněmovně a byl mu dán velký prostor – když to vezmu i s vratkami Senátu atd., byl tam tři čtvrtě roku – z připomínek poslanců vznikl velký komplexní pozměňující návrh, který byl přijat a ten zákon dotvořil. Takže legislativní proces byl dobrý... Já myslím, že parlament odvedl velmi dobrou práci“ (Edice Otvíráme, 2012b, s. 8 - 13)

Naopak spíše pesimistický postoj k novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí projevila v rozhovoru pro stejný magazín předsedkyně Fondu ohrožených dětí Marie Vodičková: „...výrazně ztěžuje situaci a práci zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a povede k jejich existenčním potížím až krachu, rovněž ztěžuje práci orgánům sociálně-právní ochrany dětí, kterým ukládá tolik nových převážně administrativních a časově náročných povinností, že by na skutečnou sociální práci v terénu zbylo mnohem méně času než nyní...“ (Edice Otvíráme, 2012a, s. 8)

Jak vyplývá z výše uvedeného, novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí má jak své příznivce, tak své odpůrce. Jedno je ale jisté, teprve uvedení zákona do praxe a čas ukáže, nakolik je prospěšný. Je třeba si však také uvědomit, že žádný zákon nemůže přesně obsáhnout a popsat všechny situace, které mohou nastat, neboť lidský život je velmi různorodý a každý člověk je originál (Nožířová, 2012, s. 35).

1.2 Základní principy sociálně-právní ochrany dětí v České republice

Základním principem, na kterém stojí sociálně-právní ochrana dětí v ČR je nejlepší zájem a blaho dítěte. Sociálně-právní ochrana se poskytuje všem dětem mladším 18 let a to bez rozdílu rasy, barvy pleti, náboženství, pohlaví, jazyka, politického, národnostního, etnického nebo či sociálního původu. Tato ochrana je poskytována zásadně bezplatně. (Bubleová et. al, 2007, s. 61)

Zvláštní ochraně dětí je v naší zemi věnována velká pozornost a je ukotvena v celé řadě právních předpisů. V těchto dokumentech je upravena jednak obecně, ale i konkrétně s ohledem na zvláštní situace. Pod ochranou zákona je také rodičovství a rodina.

Ochranu základních lidských práv zaručuje článkem 4 Ústava ČR. Tato práva jsou uvedeny v Listině základních práv a svobod, která je od 1. ledna 1993 součástí ústavního pořádku. Celý článek 32 této listiny je věnován rodině a dětem a zdůrazňuje právo dětí na rodičovskou péči a výchovu a právo rodičů pečujících o dítě na pomoc státu. (Mišurcová a Koblová, 1998, s. 80 - 81)

Dalším významným dokumentem sociálně-právní ochrany dětí je Úmluva o právech dítěte, která je uvedena ve Sbírce zákonů ČR pod č. 104/1991 Sb. Jde o dokument Organizace spojených národů a Česká republika je jím vázána od 1. ledna 1993. Úmluva zřizuje Výbor pro práva dítěte, kterému jsou smluvní státy zavázány předkládat zprávy o přijatých opatřeních k naplňování práv, které vyplývají z Úmluvy (Trubačová, 2006, s. 27).

Všechny státy, které jsou smluvními stranami Úmluvy, podle ní mají: *„respektovat rodinu jako základní jednotku společnosti a jako přirozené prostředí, ve kterém se mohou rozvíjet a prospívat všichni její členové, zejména pak děti. Rodina má proto nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti. Dítě má vyrůstat v rodinném prostředí v atmosféře štěstí, lásky a porozumění a z důvodu jeho tělesné a duševní nezralosti je třeba mu poskytnout zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před i po narození“* (Bubleová et al., 2007, s. 59 - 62).

Velmi významnými zákony pro sociálně-právní ochranu dětí jsou zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, kterému bude věnována jedna z následujících kapitol.

1.3 Transformace péče o ohrožené děti

Česká republika je již dlouhodobě kritizována ze strany Rady Evropy, Výboru pro práva dítěte OSN a Evropského soudu pro lidská práva za umístování dětí do ústavních zařízení. V roce 2003 obdržela Česká republika doporučení Výboru pro práva dítěte, které se týkalo oblasti náhradní rodinné péče. Výbor v něm vytyká České republice nekoordinovanost systému péče o ohrožené děti a jeho roztržitost a mimo jiné zde doporučil, aby ČR:

- posílila na místní úrovni mechanismy náhradní rodinné péče v rámci systému sociálního zabezpečení a přijala účinná opatření vedoucí k usnadnění, posílení a zvýšení pěstounské péče jiné náhradní péče rodinného typu a náležitě omezila ústavní výchovu jako formu náhradní péče o dítě,
- přijala účinná opatření vedoucí k posílení preventivní činnosti, která bude zaměřena na snížení počtu dětí odloučených od rodiny v důsledku sociálních problémů či krizových situací,
- zajistila, aby soudy používaly předběžného opatření pouze jako opatření dočasné povahy a aby nejdůležitějším hlediskem byl nejlepší zájem dítěte.

(Trubačová, 2006, s. 27)

Nejenom z tohoto doporučení, ale také z celé řady jednání, konferencí, analýz a výzkumů vyplynula potřeba provést zásadní reformu tohoto systému. Prvním reformním dokumentem, přijatým na vládní úrovni, byl Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 - 2011, který byl výsledkem meziresortní spolupráce. Tento dokument deklaruje klíčové aktivity, které jsou nutné pro zvýšení kvality práce s ohroženými dětmi a rodinami. Národní akční plán byl jako celek koncipován meziresortně, což v praxi znamená, že navrhovaná opatření se týkala všech složek systému péče o ohrožené děti bez ohledu na resort, pod který daná oblast spadá (MPSV, 2009).

Dne 17. června 2011 vydal Výbor OSN pro práva dítěte doporučení, v němž vyzval Českou republiku, aby vytvořila komplexní hodnocení rodinné situace a strategii pro snížení počtu dětí žijících v ústavní péči a doporučil rozvoj komunitních služeb rodinného

typu a pěstounské péče. V tomtéž období se na vlády v Evropě a střední Asii obrátil Úřad vysoké komisařky pro lidská práva a Dětský fond OSN UNICEF s žádostí o okamžité ukončení umístování dětí do 3 let do pobytových zařízení (MPSV, 2011).

Na tato doporučení reagovala vláda schválením Národní strategie ochrany práv dětí „Právo na dětství“. Hlavním cílem tohoto dokument, který byl schválen dne 4. ledna 2012, je vytvoření takového systému, který by zajistil důslednou ochranu práv každého dítěte a naplňování jeho potřeb. Systém, který bude podporovat zvyšování kvality života dětí a rodin, bude eliminovat diskriminaci a nerovný přístup vůči dětem a bude podporovat všestranný rozvoj dítěte v jeho přirozeném rodinném prostředí, případně v rodinném prostředí náhradním. Tato strategie je založena na právech dítěte a popisuje základní principy péče o ohrožené děti. Jejím obsahem jsou konkrétní cíle, záměry, aktivity, stanovení odpovědnosti jednotlivých rezortů a způsobu kontroly a hodnocení, včetně časového harmonogramu. Schválením této strategie se Vláda ČR zavázala vytvořit do roku 2018 funkční systém, který bude zajišťovat důslednou ochranu práv dětí a naplňování jeho potřeb a který bude pracovat na základě těchto principů:

- je plně zaměřen na dítě
- respektuje potřeby a vývoj dítěte
- sleduje dlouhodobý zájem dítěte, podporuje jeho jedinečnost a vývoj
- umožňuje rovné příležitosti pro všechny děti bez ohledu na jejich pohlaví, schopnosti, rasu, etnikum, zdravotní postižení, okolnosti nebo věk
- zahrnuje do řešení situace děti a rodiny, stejně tak jako celé jejich sociální okolí
- staví na silných stránkách dětí a rodin a identifikuje problémová místa
- funguje jednotně, za spolupráce všech zúčastněných subjektů
- je trvalým a interaktivním procesem
- poskytuje a reviduje opatření a poskytované služby
- je založen na objektivně zjištěných skutečnostech a důkazech (MPSV, 2012a).

1.3.1 Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Jak už bylo popsáno výše, dne 7. 11. 2012 byla po dlouhých peripetiích Poslaneckou sněmovnou definitivně schválena novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která ve Sbírce zákonů vyšla pod číslem 401/2012 Sb. s účinností od 1. 1. 2013. Tato novela byla očekávána jednak s velkým nadšením na straně jedné, tak i s velkými obavami na straně druhé. Mezi lidmi se velmi rychle šířily informace, že vláda bude zavírat všechny kojenecké ústavy a dětské domovy. Mezi zaměstnanci ústavních zařízení tyto informace vyvolaly řadu vášnivých diskusí a také pocity strachu až paniku ze ztráty zaměstnání. Co tedy s sebou novela zákona přináší?

„Zákon se vůbec netýká institucí. Popisuje celý proces před tím, než se dítě do jakéhokoliv typu instituce dostane. Upravuje práci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, tj. sociálních pracovníků, upravuje oblast náhradní rodinné péče. O kojeneckých ústavech a dětských domovech tam není vůbec nic“. Takto okomentoval novelu zákona o sociálně-právní ochraně dětí pan Miloslav Macela, ředitel odboru rodiny a dávkových systémů MPSV v rozhovoru pro magazín *Otvíráme*, který je vydávaný za podpory Nadace Terezy Maxové. Podle něj je s tímto zákonem spojována celá řada věcí, které v něm ale vůbec obsaženy nejsou. Jde spíše o takovou organizační formu, která má zajistit, aby se dodržovaly principy, které tady již jsou. Jedná se především o hierarchii postupů vůči ohroženému dítěti. To znamená – na prvním místě je pomoc původní biologické rodině, práce se širší rodinou dítěte, pěstounská péče, pak vše ostatní a teprve pak přicházejí na řadu zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a ústavní péče. Další zásada poukazuje na to, že pokud už dítě musí opustit svoji původní rodinu, tak až na osvojení jde vždy o dočasné opatření. Daleko precizněji tuto hierarchii nastaví až nový občanský zákoník, který nabude účinnosti od 1. ledna 2014. (*Otvíráme*, 2012b, s. 8 - 13)

Nejdůležitější změny, které novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí přináší, se týkají těchto oblastí:

A) Činnosti orgánů sociálně-právní ochrany

Ty mají nově za úkol pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, posuzovat, zda se jedná o dítě uvedené v § 6 a poskytovat pomoc rodičům či jiným osobám odpovědným za výchovu. Na základě těchto posouzení rodiny jsou povinny zpracovat individuální plán ochrany dítěte, který popisuje příčiny ohrožení dítěte, stanovuje opatření vedoucí k ochraně dítěte, k poskytnutí pomoci rodině, k posílení funkcí v rodině a stanoví časový

plán těchto opatření. To vše ve spolupráci s rodiči dítěte, dítětem a odborníky, kteří se na řešení problému dítěte a rodiny podílejí. Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou dále povinny používat případové konference jako jedné z metod práce při poskytování sociálně-právní ochrany. Novela zákona dává orgánu sociálně-právní ochrany dětí možnost udělovat výchovná opatření, vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte. Jedná se o tato výchovná opatření: napomenutí dítěte, rodiče, nebo osobu odpovědnou za výchovu, stanovení dohledu nad výchovou dítěte, uložit dítěti, rodičům, či jiným osobám odpovědným za výchovu, omezení bránící působení škodlivých vlivů - např. zákaz určitých činností, návštěv některých akcí apod. anebo uložit dítěti, rodičům a ostatním osobám odpovědným za výchovu povinnost využít poradenskou pomoc. Činí-li orgán sociálně-právní ochrany dětí výchovné opatření podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, nepotřebuje k tomu rozhodnutí soudu. (MPSV, 2012b)

B) Rozhodování soudů

Vyžaduje-li to zájem dítěte a dosavadní výchovná opatření nevedla k nápravě situace, může soud dočasně odejmout dítě z péče rodičů a nařídít mu pobyt ve středisku výchovné péče nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, v zařízení poskytovatele zdravotnických služeb nebo v domově pro osoby se zdravotním postižením – nejdéle však na dobu 3 měsíců. Zcela výjimečně může soud toho opatření prodloužit, např. pokud si rodiče prokazatelně upravují svoje poměry tak, aby mohli dítě převzít do péče, celková doba trvání však nesmí překročit 6 měsíců.

Jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo narušena a žádná jiná výchovná opatření nevedla k nápravě stavu, nebo pokud rodiče nemohou z vážných důvodů výchovu dítěte zabezpečit, může soud dítěti nařídít ústavní výchovu, nebo dítě předat do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Nově se však za vážné ohrožení či narušení výchovy dítěte nepovažují nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů či osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, pokud jsou tyto osoby jinak způsobilé zabezpečit řádnou výchovu dítěte a plnit povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti. Ústavní výchovu lze nařídít nejdéle na dobu 3 let, i když opakovaně. (MPSV, 2012b)

C) Zavedení Kurately pro děti a mládež

Nově se v sociálně-právní ochraně dětí zavádí pojem sociální kuratela pro děti a mládež a vymezují povinnosti kurátora, který sociální kuratelu vykonává. Činnost sociální kurately spočívá v provádění opatření směřujících k odstranění, zmírnění, zamezení prohlubování či

opakování poruch fyzického, psychického či sociálního vývoje dítěte. Kurátor pro děti a mládež je zaměstnanec obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Sociální kuratela se zaměřuje především na děti a mládež, které se ocitly v situacích v oblasti sociálně-patologických jevů, a navrhuje preventivní opatření, účastní se přestupkových, trestních a jiných řízení vedených proti mladistvým, navštěvuje děti s nařízenou ústavní výchovou, spolupracuje s příslušným střediskem Probační a mediační služby a poskytuje pomoc dětem po propuštění z ochranné nebo ústavní výchovy a po propuštění z výkonu trestního opatření odnětí svobody. (MPSV, 2012b)

D) Osob pověřených vykonávat sociálně-právní ochranu dětí

Nově se definují práva a povinnosti osob pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany dětí včetně jejich potřebné kvalifikace. Zavádějí se standardy kvality práce pro orgány sociálně-právní ochrany, pro pověřené osoby k náhradní rodinné péči a pro zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Pro nadbytečnost se ruší zařízení pro výkon pěstounské péče. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nesmějí překročit kapacitu 28 dětí a to i v případě, že toto zařízení je umístěno ve více budovách. Zaměstnanec tohoto zařízení nesmí současně pečovat o více než 4 děti svěřené do péče zařízení. Délka pobytu dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nesmí přesáhnout 3 měsíce, požádá-li o umístění rodič, respektive 6 měsíců v případě, že o umístění požádá obecní úřad obce s rozšířenou působností nebo dítě samotné. (MPSV, 2012b)

E) Náhradní rodinné péče

Stanovuje se minimální rozsah příprav budoucích náhradních rodičů – 48 hodin pro osvojení a pěstounskou péči a 72 hodin pro pěstounskou péči na přechodnou dobu. Do pěstounské péče na přechodnou dobu může soud svěřit dítě na základě předběžného opatření a to u všech důvodů. Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat maximálně 1 rok, výjimku tvoří pouze sourozenci, kteří nebyli do pěstounské péče na přechodnou dobu umístěni společně. Nárok na odměnu pěstouna vzniká v případě pěstounské péče na přechodnou dobu již okamžikem zařazení do evidence. Osoby vykonávající pěstounskou péči mají nově nárok na pomoc se zajištěním péče o dítě v případě nemoci a v době vyřizování nezbytných osobních záležitostí, na „respitní péči“ pro dítě starší dvou let, zprostředkování odborné pomoci, bezplatné vzdělávání v oblasti péče o dítě a podporu při udržování sounáležitosti s rodinou dítěte. Do povinností osob majících v pěstounské péči

dítě patří povinnost vzdělávání – minimálně 24 hodin ročně, dále udržování a prohlubování sounáležitosti dítěte s osobami blízkými a udržování styku s rodiči a také povinnost umožňování sledování naplňování dohody. (MPSV, 2012b)

Je zavedena nová dávka pěstounské péče a to příspěvek při ukončení pěstounské péče ve výši 25 000,- Kč.

Odměna pěstouna je nově posuzována jako příjem ze závislé činnosti pro účely daně z příjmů, pojistného na sociální zabezpečení, pojistného na úrazové pojištění a pojistného na všeobecné zdravotní pojištění a pěstouni si mohou bez ohledu na druh odměny přivydělat. Nová výše těchto dávek je:

1 dítě v pěstounské péči = 8.000 Kč / měsíčně

2 děti v pěstounské péči = 12.000 Kč / měsíčně

3 děti v pěstounské péči = 20.000 Kč / měsíčně

4 (a více dětí) v pěstounské péči = 24.000 Kč (za každé další dítě 4.000 Kč).

Pečuje-li pěstoun alespoň o jedno dítě, které je ve II. - IV. stupni závislosti, má nárok na dávku ve výši 20.000,- Kč bez ohledu na počet dětí – tzn. i při jednom dítěti.

Změny se týkají také příspěvku na úhradu péče dítěte. Jedná se o dávku, na kterou má nárok nezletilé nezaopatřené dítě, které bylo svěřeno do pěstounské péče. Výše této dávky činí:

4 500 Kč pro dítě ve věku do 6 let

5 550 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let

6 350 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let

6 600 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.

Pokud je toto dítě zároveň považováno za osobu závislou na fyzické pomoci jiné osoby pobírá dávky, které se odvíjí od stupně této závislosti. Jedná se o částky:

Tabulka 1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte závislého na fyzické pomoci jiné osoby

Tab. 1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte závislého na fyzické pomoci jiné osoby

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost)	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost)	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost)	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost)
Do 6 let	4 650 Kč	5 550 Kč	5 900 Kč	6 400 Kč
6-12 let	5 650 Kč	6 800 Kč	7 250 Kč	7 850 Kč
12-18 let	6 450 Kč	7 800 Kč	8 300 Kč	8 700 Kč
18-26 let	6 750 Kč	8 100 Kč	8 600 Kč	9 000 Kč

(Sociální dávky, 2013)

2 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

Pěstounská péče, kterou se tato práce zabývá, spadá do formy náhradní péče rodinné. I když mluvíme o náhradní rodině, neznamená to, že do této péče spadají děti, které vlastní rodinu nemají.

System náhradní rodinné péče řeší v poslední době jen velmi ojedinělé případy skutečně osiřelých dětí. Převážná většina z nich mají matku i otce, nebo alespoň jednoho z nich, ti se však o ně nechtějí, nemohou nebo nedokážou postarat. V této souvislosti se často hovoří o takzvaném sociálním osiření (Bubleová et. al., 2011, s. 39).

Také Albín Škoviera (2011, s. 93) konstatuje, že většina dětí v náhradní institucionální výchově pochází z rodin, které se o své děti starat mohou, existují však další faktory, které jim to nedovolují.

Podle zákona o rodině mají rozhodující úlohu ve výchově dětí rodiče. Pokud však rodiče nejsou schopni zajistit řádnou výchovu dítěte a vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby nežli rodiče, pokud tato poskytuje záruku řádné péče o dítě a se svěřením dítěte do své výchovy souhlasí. Při výběru vhodné osoby dává zpravidla soud přednost osobně příbuzné nebo blízké dítěti. Pokud je výchova dítěte vážně ohrožena, může soud dítěti nařídít výchovu ústavní. Vždy má však povinnost zkoumat, zda není možno výchovu dítěte zajistit v náhradním rodinném prostředí, které má vždy přednost před prostředním ústavním.

Matějček (1999, s. 31) definuje náhradní rodinnou péči jako „*forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno náhradními rodiči, v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině*“. Jak bylo již uvedeno výše, slovník sociální práce náhradní rodinnou péči vůbec nedefinuje, uvádí však, že „*náhradní výchovná péče je pro dítě tím lepší, čím více se podobá rodině*“ a že ústavní výchova nikdy nemůže nahradit rodinu (Matoušek, 2008, s. 107).

Také Smutková vidí spoustu důvodů, proč je náhradní rodinná péče považována za vhodnější alternativu a to zejména vzhledem k potřebám samotného dítěte. Náhradní rodinná péče má primárně sledovat blaho a zájem dítěte. Jejím úkolem je umožnit dětem, které nemohou vyrůstat ve své biologické rodině, dostat se do prostředí, které se co nejvíce přirozenému prostředí rodiny blíží a kde je jim poskytována individuální péče. Výhodami takové formy péče o dítě jsou především stále osoby podílející se na výchově, sdílení

společného bydlení, trvalost a hloubka citových vazeb, vzájemné uspokojování psychických potřeb a vědomí sounáležitosti a společné budoucnosti (Smutková, 2007, s. 47 - 48).

Poněkud nevhodně použila pojmu náhradní rodinná výchova Grecmanová (2003, s. 24) v souvislosti s dětským domovem.

2.1 Formy náhradní rodinné péče

V zákoně o rodině jsou ukotveny dvě základní formy náhradní rodinné péče a to osvojení, neboli adopce a pěstounská péče. Osvojení, jako optimálnější forma náhradní péče se dělí na tzv. „zrušitelné“ a „nezrušitelné“. V případě, že se nepodaří pro nezletilé dítě najít vhodná rodina v jeho zemi původu, přichází na řadu osvojení do ciziny, neboli mezinárodní osvojení. Druhou formou náhradní rodinné péče, kterou tento zákon umožňuje, je pěstounská péče. Podle toho kým a kde, je tato péče poskytována, ji dělíme na pěstounskou péči individuální a skupinovou. Pěstounskou péčí individuální označujeme takovou péči o dítě, kdy je vychováváno blízkými osobami, nejčastěji prarodiči, nebo osobou cizí. Skupinová forma pěstounské péče je poskytována buďto v zařízení pro výkon pěstounské péče, kde je péče zabezpečena pěstounskými páry, nebo v SOS vesničkách, kde se o děti starají matky pěstounky. Kromě osvojení a pěstounské péče je v zákoně o rodině zahrnuto ještě svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče a poručenství. (Matějček et.al., 2002, s. 13)

V případě poručenství se však nejedná ani tak o formu náhradní rodinné péče, jako spíše o situaci dítěte, neboli určení osoby, která bude na místo rodičů mít po určitou dobu jejich práva a povinnosti, tedy rodičovskou zodpovědnost a o dítě může, ale také nemusí, osobně pečovat (Hofrová a Rotreklová, 2009, s. 11).

V roce 2006 byla do zákona o rodině začleněna ještě jedna forma pěstounské péče a to pěstounská péče na přechodnou dobu, která má zajistit co nejrychlejší návrat dítěte do původní rodiny, nebo pomoci překlenout dobu, než bude dítě svěřeno do adopce. Tato forma pěstounské péče se do praxe teprve postupně zavádí a jejímu rozšíření by měla pomoci právě již zmiňována novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Podle délky trvání můžeme náhradní rodinnou péči dělit na trvalou, dlouhodobou, přechodnou a pohotovostní. Do trvalé náhradní rodinné péče patří osvojení, neboli adopce a trvá po celý život, neboť dítě se stává součástí nové rodiny. Do dlouhodobé řadíme

pěstounskou péči, která zaniká nejpozději zletilostí dítěte. Přechodnou formou náhradní rodinné péče může být pěstounská péče, nebo poručenství. Do pohotovostní formy péče o dítě spadá pěstounská péče na přechodnou dobu, do které mohou být děti pružně svěřovány na základě předběžného opatření soudu. (Bubleová et. al., 2011, s. 71)

Přehledné zpracování forem náhradní rodinné péče nabízí následující schéma:

Obrázek 2 Formy náhradní rodinné péče

(Pěstounská péče 2012)

2.1.1 Osvojení

Osvojení, někdy nazýváno též jako adopce můžeme charakterizovat jako „*Poměr mezi dospělým osvojitelem a nezletilým osvojencem, který je podle platného práva ČR (z.94/1963, z. 359/1999) totožný s poměrem mezi rodičem a dítětem. Osvojitel má vůči osvojenému dítěti rodičovskou odpovědnost*“ (Matoušek, 2008. s. 129).

Podle Nožířové (2012, s. 13) se jedná o umělé navození vztahu mezi osvojitelem a osvojencem, jaký je mezi rodičem a dítětem. Osvojitel má vůči dítěti rodičovskou zodpovědnost, vyživovací povinnost, další právní závazky ale i nároky. Osvojenec osvojením získává také dědické právo a zároveň ztrácí veškerá práva a povinnost k původní rodině.

Hofrová a Kalábová (2010, s. 37) vnímají osvojení jako trvalou a nevratnou formu péče rodičů o děti, které potřebují své rodiče plně nahradit. Jedná se o děti, které se svojí

blízkou ani širší původní rodinou nenavázaly žádný vztah, což jsou především děti v kojeneckém věku, které byly přímo z porodnice umístěny do kojeneckého ústavu.

Podle zákona o rodině (zák. 64/1993 Sb.) se osvojitelem mohou stát pouze fyzické osoby, které svým způsobem života zaručují, že osvojení povede ku prospěchu dítěte. O osvojení rozhoduje vždy soud a to na návrh osvojitele. K osvojení je zapotřebí souhlasu zákonného zástupce, a pokud je dítě schopno posoudit dosah osvojení, vyžaduje se také jeho souhlas. Souhlas se nevyžaduje u rodiče, který nemá o dítě zjevný zájem a u rodiče, který již souhlas dal předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Z důležitých důvodů může soud osvojení zrušit a to jak na žádost osvojitele, tak osvojence. Tímto zrušením vznikají znovu práva a povinnosti mezi dítětem a původní rodinou. Dítě také znovu dostává svoje původní příjmení. To však neplatí u osvojení nezrušitelného, o kterém může podle zákona o rodině soud také rozhodnout. Takto osvojit lze pouze dítě starší jednoho roku.

Jak u osvojení zrušitelného, tak nezrušitelného jsou osvojitelé uvedeni v rodném listě dítěte i v matrice místo původních rodičů. V matrice zůstává zápis o původních rodičích uveden v poznámce a osvojené dítě má po dosažení zletilosti právo do záznamů matriky nahlédnout (Bubleová a kol., 2007, s. 47).

Na rozdíl od pěstounské péče o osvojení usilují především bezdětné páry, které touží po dítěti a po plnění rodičovské role. Tyto páry by za normálních okolností daly přednost možnosti mít vlastní dítě, ale z nějakého důvodu prostě vlastní děti mít nemohou. Dalšími rodinami usilujícími o adopci jsou takové, které chtějí dalšího sourozence pro své dítě, nebo kterým vlastní dítě zemřelo a oni ho chtějí ve svých srdcích nahradit. V těchto případech je však zapotřebí věnovat velkou pozornost přípravě budoucích osvojitelů, neboť zde hrozí velké riziko zklamání (Zezulová, 2012, s. 17 - 18).

Specifickou formou adopce je mezinárodní osvojení. Tato varianta náhradní rodinné péče je možná v případech, kdy se pro dítě nepodaří najít náhradní rodinu v zemi původu. Mezinárodní osvojení upravuje Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení z roku 1993, která u nás vyšla v platnost v roce 2000. V této úmluvě je jasně stanoven postup při osvojování do cizí země, kompetence a povinnosti jednotlivých institucí, přednostní právo dítěte na osvojení ve své zemi a striktně vylučuje jakýkoliv zisk z adopce (Smutková, 2007, s. 53).

2.1.2 Pěstounská péče

Podle Matějčka a kol. (1999, s. 34 - 35) je *pěstounská péče „ zvláštní formou státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.“* Matoušek (2008, s. 134) uvádí, že jde o formu náhradní rodinné péče, kterou „v ČR garantuje a financuje stát (z.94/1963).

Pěstounská péče v naší republice zaujímá po adopci druhé místo v počtu umístěných dětí do náhradní rodinné péče. Ačkoliv je osvojení považováno za nejlepší možnou formu náhradní péče o dítě, je třeba si uvědomit, že pro spoustu dětí, které nejsou právně volné, je pěstounská péče nejlepší možnou alternativou, protože jinak by pravděpodobně skončily v péči ústavní (Gabriel a Novák, 2008, s. 46 - 47). Hofrová a Kalábová (2010, s. 37) však uvádějí, že právní postavení dítěte by nemělo být určujícím východiskem či výběrovým kritériem pro rozhodnutí, zda je pro dítě při výběru druhu náhradní rodinné péče lepší adopce či pěstounská péče. Volba konkrétní formy náhradní rodinné péče by se tak měla odvíjet od psychosociálních potřeb dítěte a právní úprava by poté měla upravit právní statut dítěte tak, aby mohlo vyrůstat v takové náhradní rodinné péči, která bude odpovídat jeho konkrétní životní situaci, jeho rodinné historii a psychosociální a zdravotní vývojové prognóze.

Přijetím dítěte do pěstounské péče vzniká náhradní rodina. Dítě však zpravidla zůstává v kontaktu se svojí biologickou rodinou, nejčastěji se svými rodiči nebo sourozenci, kteří mohou pobývat v jiných rodinách či v ústavních zařízeních (Bubleová, Frantíková a Vránová, 2011, s. 10). „*Cílem pěstounské péče je zajistit pro dítě, které musí být umístěno mimo rodinu, náhradní rodinné prostředí a péči a to po dobu, po kterou rodiče nemohou péči a výchovu dítěte ze závažných důvodů zajistit. Pěstouni nahrazují rodičovskou péči, avšak nikoliv rodiče*“ (Rotreklová, 2008, s. 22 - 23).

Tato forma péče je tedy určena pro všechny děti, které z nějakého důvodu nemohou vyrůstat ve své rodině a nejsou předány do péče jiné fyzické osoby nebo osvojeny a plně odpovídá základnímu pravidlu péče o ohrožené děti, že náhradní rodinná péče má vždy přednost před péčí ústavní. O pěstounské péči může rozhodovat soud a jedině soud může v závažných případech pěstounskou péči zrušit. Se svěřením dítěte do péče pěstounů musí rodiče souhlasit. Souhlas se nevyžaduje pouze v případě, pokud je dítě na základě nařízení soudu v ústavní výchově, nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Pěstoun může dítě zastupovat pouze v běžných záležitostech, v zásadních věcech musí mít vždycky

souhlas zákonného zástupce. V případě svěřením dítěte do pěstounské péče není na rozdíl od adopce vyloučen styk dítěte s rodiči. (Bubleová et. al., 2007, s. 50 - 51) Naopak, jak uvádí Hofrová, Kalábová (2010, s. 37): „*Tato forma náhradní rodinné péče nenahrazuje dětem rodiče, ale klade důraz na nahrazení individuální péče při zachování vrozených rodinných vztahů dítěte*“. Pěstounská péče zaniká vždy dosažením zletilosti dítěte (Bubleová et. al., 2007, s. 51).

Pěstounská péče má u nás v současné době zatím spíše dlouhodobý charakter a mezi pěstouny a dětmi se zpravidla vyvinou vztahy na úrovni rodičů s vlastními dětmi (Smutková, 2007, s. 55). Toto tradiční pojetí institutu pěstounské péče, které spočívá v dlouhodobé péči bez kontaktu s biologickými rodiči, je problematickým momentem pěstounské péče u nás. Jde o zcela opačný úhel pohledu než v zahraničí, kde je pěstounská péče považována za dočasné řešení a všechno úsilí směřuje k tomu, aby mohlo být dítě co nejdříve vráceno do původní rodiny. Také Králíčková (2008, s. 74 - 86) apeluje na to, aby pěstounská péče byla chápána pouze jako nouzové, překlenovací řešení při krizi nukleární rodiny dítěte a měla by trvat pouze po dobu, kdy se vlastní rodiče nemohou, nechtějí nebo nedokážou o dítě postarat.

Dalším problémem v pojetí pěstounské péče v ČR je nedostatečná osvěta veřejnosti a nízké celospolečenské ocenění pěstounů, kteří poskytují dětem svoji rodinu a pomáhají jim při vstupu do samostatného života (Trubačová, 2006, s. 31 - 32).

2.1.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Tato forma náhradní rodinné péče je určena zejména pro krizové situace, kdy vlastní rodiče potřebují určitý čas na vyřešení zásadních problémů či životních situací. Pokud však sanace vlastní rodiny není z nějakých důvodů možná, má umožnit dětem co nejrychlejší cestu do rodiny nové.

Pěstounská péče na přechodnou dobu byla legislativně ukotvena v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí již v roce 2006, do dnešní doby však nebyla orgány sociálně-právní ochrany dětí dostatečně využívána. Jedním z hlavních důvodů byla nedořešenost finančního zabezpečení pěstounů na přechodnou dobu. Podle Nožářové (2012, s. 19) k tomu pravděpodobně přispěla i nevědomost sociálních pracovníků, soudců a dalších odborníků a potažmo nízká informovanost veřejnost a s tím spojený nízký až téměř žádný zájem o tuto formu péče o děti.

Tento druh náhradní rodinné péče má však v řadách odborné veřejnosti i své odpůrce. Tito argumentují tím, že tohoto institutu není potřeba, neboť každá pěstounská péče je de facto na přechodnou dobu, protože rodina by měla být úspěšně sanována a dítě by se mělo vracet zpět do původní rodiny. Tyto argumenty jsou samozřejmě částečně pravdivé, ale v praxi se vždycky najdou děti, které budou krátkodobou péčí mimo rodinu potřebovat. Jedná se například o děti, jejichž rodiče jsou ve výkonu trestu odnětí svobody apod. Pro tyto děti je bezesporu pobyt v pěstounské péči na přechodnou dobu citlivější alternativou ústavní péče (Nožířová, 2012, s. 19).

Na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí může soud svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám na dobu:

- a) po kterou rodič ze závažných důvodů nemůže dítě vychovávat – např. Pokud je ve výkonu trestu odnětí svobody nebo z důvodů zdravotních
- b) po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením
- c) nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že není třeba souhlasu rodičů s osvojením – zde se jedná zpravidla o malé děti do jednoho roku věku, o které rodiče neprojevili žádný zájem. (Bubleová et. al., 2011, s. 51 - 52)

Pěstounem na přechodnou dobu se může stát osoba, která je před svěřením dítěte zařazena do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Vzhledem k tomu, že se jedná o péči na přechodnou, respektive krátkou dobu, neměli by se těmito pěstouny stát bezdětní lidé toužící po dítěti, neboť by mohli velmi těžce nést následující odloučení. Naopak vhodnými kandidáty jsou lidé, kteří již své vlastní děti mají a jejich rodičovské potřeby jsou již naplněny a s odchodem dítěte se lépe vyrovnají. Jak uvádí Nožířová (2012, s. 21): „*Pěstouni na přechodnou dobu musí mít neustále na paměti, že se jedná v podstatě „o hlídání dítěte“*“. Není ale pravdou, že by vytváření vztahů v rámci pěstounské péče na přechodnou dobu bylo považováno za profesionální selhání, neboť vytváření vztahů v pěstounské rodině je žádoucí.

Podle pana Macely v rozhovoru pro Edici Otvíráme se jedná o tzv. emergentní pěstouny, což v praxi znamená, že jsou neustále k dispozici a dítě, o něž budou pečovat, si nevybírají. V tom je zásadní rozdíl oproti běžné pěstounské péči, kdy si náhradní rodiče mohou dítě buď přímo vybrat, nebo do procesu svěřením alespoň mohou nějak mluvit. Tito pěstouni jsou velmi vhodnou alternativou ústavní péče. Po odebrání dítěte z rodiny měl dříve orgán sociálně-právní ochrany jedinou možnost, a sice umístit dítě do některého typu ústavního

zařízení. Nyní má k dispozici skupinu rodin, které jsou schopny ve velmi krátkém čase přijmout dítě do péče, což v případě tzv. Předběžného opatření může být i z hodiny na hodinu. Tito lidé budou procházet poměrně náročným procesem, kdy budou velmi pečlivě vybíráni a posuzováni krajskými úřady. Celý proces bude velmi sofistikovaný, neboť Česká republika přijala americký model přípravy a doprovázení pěstounů metody PRIDE, která je adaptovaná na evropské poměry. Jde o velmi dobře propracovaný a ucelený systém přípravy a dalšího vzdělávání a doprovázení pěstounů. S tímto systémem dnes pracují i např. Poláci a Slováci. (Edice Otvíráme, 2012, s. 8 - 13)

U pěstounské péče na přechodnou dobu je velmi důležité detailní prověření a posouzení nejenom samotných žadatelů, ale i dalších členů rodiny. Cílem toho je, aby nedošlo k ohrožení původní pěstounské rodiny. Pokud je tedy rodina označena za nevhodnou pro pěstounskou péči na přechodnou dobu, nemusí to nutně znamenat, že jde o rodinu nějak špatnou. Důvodem k tomu mohou být, a často jsou, aktuální rodinné situace a konstelace, které nejsou vhodné pro přijetí dítěte na přechodnou dobu, neboť nároky na pěstouny obecně jsou velmi vysoké. (Nožířová, 2012, s. 20 - 21)

Jak už bylo uvedeno, pěstouni na přechodnou dobu musí být připraveni na převzetí jakéhokoliv dítěte v kteroukoliv dobu. Pokud dítě bez vážných důvodů do péče odmítnou přijmout, dohoda o pěstounské péči s nimi bude ukončena.

Praktická část této práce zjišťuje, jak je tato forma náhradní rodinné péče známá mezi těmi, kteří s dětmi každodenně pracují, tedy mezi pedagogickými pracovníky a zda by o tuto formu péče měli osobně zájem.

3 PEDAGOGICKÝ PRACOVNÍK

Praktický výzkum této práce je zaměřen na pedagogické pracovníky, kteří pracují v oblasti školství. Zaměřuje se jednak na učitele, kteří působí v základních a středních školách a také na vychovatele působící v oblasti ústavní výchovy, tedy v zařízeních pro výkon ústavní výchovy.

Dle zákona o pedagogických pracovnících je pedagogickým pracovníkem ten, kdo „*koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně-pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu*“) (dále jen "přímá pedagogická činnost"); je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy, nebo zaměstnancem státu, nebo ředitelem školy, není-li k právnické osobě vykonávající činnost školy v pracovněprávním vztahu nebo není-li zaměstnancem státu. Pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociálních služeb“ (Česko, 2004, s. 10333). Pedagogickými pracovníky jsou učitelé, pedagogové v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, vychovatelé, speciální pedagogové, psychologové, pedagogové volného času, asistenti pedagoga, trenéři a vedoucí pedagogičtí pracovníci. Pro potřeby této práce bude blíže specifikována činnost učitele a vychovatele v zařízeních pro výkon ústavní výchovy.

3.1 Osobnost vychovatele v zařízení ústavní výchovy

Dítěti, které se byť jen na krátkou dobu ocitne v dětském domově, musí být poskytnuto to, co právě potřebuje a k tomu je zapotřebí kvalitního vychovatele. Protože se výchovou formuje osobnost dítěte, je výchova považována za náročnější a složitější proces než vzdělávání (Fedorová, 2006, s. 35).

Dětský domov je zařízení, které poskytuje péči dětem s nařízenou ústavní výchovou od narození do dospělosti, případně do osamostatnění. Dětský domov nahrazuje péči rodičů, poskytuje stravování, ubytování, výchovu, zdravotní péči, léčebnou péči zaměřenou na odstraňování poruch psychického a sociálního vývoje dítěte, poradenství, zájmovou a rekreační činnost, finanční a ostatní hmotnou podporu. Spolu se školou se také podílí na vzdělávání a na přípravě na budoucí povolání. (Kominarec, 2003, s. 100 - 101)

Z toho vyplývá, že práce vychovatele v dětském domově je velmi různorodá.

Velmi výstižně popisuje roli vychovatele v dětském domově Albín Škoviera (2006, s. 61) kde uvádí, že náplní práce vychovatele je na jedné straně utírání nosů dětem a na druhé straně terapeutický či spirituální dialog. Současně jde o neustálé dilema, zda nahradit či nenahradit dítěti rodiče.

V profesi vychovatele v dětském domově také velmi záleží na vztahu, jaký si dokáže s dítětem vytvořit. Jak píše Pávková (2008, s. 38 - 54), ve výchovném působení můžeme najít tři rozměry: obsah sdělení, vztah a prostředí. A právě u výchovy mimo vyučování a u ohrožené skupiny mládeže zvlášť je velmi důležitá rovina vztahová. Zatímco ve vyučování může být velmi přínosná i přednáška, kterou dítě slyší z poslední lavice a kantora již nikdy víc nemusí vidět, u výchovy platí, že ideje působí zásadně jenom natolik, nakolik působí lidé, kteří jsou jejich nositeli. Proto dnes vedle tradičních forem práce, které jsou definovány obsahem a prostředím, ve kterém výchova probíhá, vznikají nové formy, které jsou prioritně založeny na vztahu mezi vychovatelem a dítětem. Důležité je, aby vychovatel dokázal dítě něčím zaujmout, protože pokud vychovatel dítě nezaujme, nezaujmou ho ani hodnoty, které uznává. Není přitom důležité, ba ani žádoucí, aby vychovatel o svých hodnotách příliš mluvil, ale spíše aby je vychovávaný z jeho chování sám vycítil, viděl a zažil. Úspěšným může být jenom ten vychovatel, který dokáže navodit příjemnou atmosféru, pohodu, dbá na uspokojování individuálních potřeb, na rozvoj specifických schopností jedinců, dokáže je vhodně motivovat, podporovat jejich tvořivost, zájem o činnost i o vzdělávání a v neposlední řadě dokáže vzbudit v dítěti důvěru. Velkou výhodou oproti profesi učitele je, že vychovatel není vázán osnovami a klasifikací, což mu dává dostatečný prostor pro pedagogickou tvořivost a široké použití kladné motivace. Ve výchově mimo vyučování nejde zdaleka jen o ovlivňování volného času, ale jsou zde zahrnuty i jiné oblasti, jako například příprava na vyučování či upevňování hygienických a kulturních návyků. Cílem vychovatelů v dětských domovech je, aby děti prožívali volný čas podobným způsobem, jako děti žijící v běžných rodinách. Vychovatel může dítěti svým jednáním částečně nahradit nefungující rodiče a v době dospívání se může pro dítě dokonce stát i vzorem. Také podle Čápa a Mareše (2001, s. 261) osobní příklad a vzor působí na dítě mnohem silněji než slovní působení, odměny nebo tresty. Pokud si dítě vybere svůj vzor, napodobuje ho pak zcela dobrovolně, bez nucení, ba dokonce s obdivem a nadšením.

Vychovatel se také musí vypořádat s tím, že pracuje s jedinci ve velmi širokém věkovém rozpětí a na tuto skutečnost musí být dobře připraven. V tom je práce vychovatele krásná, ale také velmi náročná.

3.1.1 Požadavky na osobnost vychovatele

Pedagogické teorie se více než vychovateli zabývají požadavky kladenými na učitele. Přesto se většina autorů shoduje na tom, že výchovný pracovník by měl mít jisté specifické vlastnosti. Kominarec (2003, s. 84 - 85) shromáždil názory jednotlivých autorů na požadavky na vychovatele. Podle něj například Švancar hovoří o specifických předpokladech pro zájmovou činnost, Aulitis uvádí potřebu tzv. pedagogického altruizmu, Kraus schopnost plánovat, organizovat činnost, komunikovat a být tvořivý. Dále požadavky na osobnost vychovatele rozdělil do tří základních skupin: osobnostní, pedagogicko-psychologické a odborné.

Úspěšnost ústavní výchovy závisí jednak na profesionalitě pedagogických pracovníků, ale více než jindy také na vztazích k dětem, které jsou jim svěřeny do péče. Důslednost, vlídnost a pochopení individuality dítěte jsou důležitým předpokladem pro vytvoření pozitivního vzájemného vztahu (Pávková, 2008, s. 139).

Také Tomášek (1992, s. 89 - 93) uvádí, že rozhodujícím výchovným činitelem je osobnost vychovatele. Je-li vychovatel dokonalou osobností, může se i slabší metodou dopracovat krásných výsledků a naopak. Mezi hlavní předpoklady staví pedagogický talent, který je podle něj zvláštním darem, který umožňuje vychovateli pochopit duševní pochody svého svěřence a používat tak správné výchovné metody. Studium a cvikem se dokáže naučit hodně, nikdy se tím ale nenahradí přirozený pedagogický talent. Velkou výhodou má vychovatel, který je sám v psychické rovnováze a pohodě. Pokud je jeho osobnost stabilní a vyrovnaná může lépe pomáhat překonat problémy svých svěřenců. Naopak osobnost nevyrovnaného a citově nestálého vychovatele může být zdrojem neurotizace svých svěřenců a k jejich vlastním problémům může přidávat další duševní a citovou zátěž v podobě stresů.

Osobnostní vlastnosti vychovatele tvoří široký okruh vlastností a dispozic, které přímo nebo nepřímo ovlivňují interakci mezi vychovatelem a dítětem. Z charakterově-volných vlastností je velmi důležitá spravedlnost, osobní příklad a soulad mezi slovy a činy. Případný nesoulad mezi jeho požadavky a vlastními skutky může mít nepříznivý vliv na výsledek výchovy. Dalšími potřebnými vlastnostmi jsou čestnost, pravdomluvnost,

upřímnost a pevná vůle. Ze společensky-povahových vlastností je důležitý přátelský, neformální přístup, schopnost povyprávět si s dětmi a pochopit jejich problémy. Kromě empatie je také důležitá schopnost poradit a pomoci při řešení různých situací. Citově-temperamentní vlastnosti mají velký význam především při styku s dospívající mládeží, která je více kritická při posuzování chování dospělých. Zde se upřednostňují vychovatelé, kteří mají optimistickou povahu se zdravým smyslem pro humor. Kladně je hodnocena také trpělivost a citová vyrovnanost, čímž se předchází přenášení špatné nálady do vztahu s dítětem. (Kominarec, 2003, s. 85 - 86)

Pedagogicko-psychologické požadavky na osobnost vychovatele souvisí s jeho vzděláním. Odbornou způsobilost vychovatele v zařízení ústavní výchovy zabezpečují, střední pedagogické školy, vyšší odborné školy a pedagogické fakulty vysokých škol. Možnosti získání odborné kvalifikace vychovatele v dětském domově upravuje zákon o pedagogických pracovnících paragrafem 16, odstavcem 2. následovně: „*Vychovatel, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve školském výchovném a ubytovacím zařízení nebo v jeho oddělení zřízeném pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, nebo ve středisku výchovné péče, získává odbornou kvalifikaci*

a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku nebo sociální pedagogiku,

b) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělávání zaměřené na speciální pedagogiku, nebo

c) vzděláním stanoveným pro vychovatele podle odstavce 1 a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na speciální pedagogiku“. (Česko, 2004, s. 10338-10339)

Kromě splněné výše uvedené odborné kvalifikace musí každý pedagogický pracovník zařízení pro výkon ústavní výchovy před uzavřením pracovního poměru podstoupit psychologické vyšetření. „*Toto opatření má zamezit průniku nezpůsobilých osob do těchto zařízení“* (Pávková, 2008, s. 139). Tato povinnost pro vychovatele v dětském domově vyplývá z paragrafu 18 zákona o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Podle tohoto zákona jsou všichni pedagogičtí pracovníci povinni prokázat před vznikem pracovního poměru psychickou způsobilost. Psychická způsobilost se prokazuje jednak před

samotným vznikem pracovního poměru, nebo kdykoliv v průběhu pracovního poměru, jestliže vznikne důvodná pochybnost o jejím splnění. Psychologický posudek je součástí osobního spisu každého pedagogického pracovníka v zařízení pro výkon ústavní výchovy. (Česko, 2002, s. 2984)

Často se mezi vychovateli v dětských domovech diskutuje o tom, zda je vůbec pro jejich práci vysokoškolské vzdělání důležité. Vždyť přece při svém povolání více či méně nahrazují dětem rodiče, a k tomu, aby byl člověk dobrým rodičem, přece nepotřebuje žádné speciální vzdělání. Zajímavý výzkum v této oblasti provedl autor Albín Škoviera, který ve své knize 10 dílem náhradnej výchovy uvádí, že vysokoškolské vzdělání je při práci vychovatele v dětském domově smysluplné pouze v 35 % jeho práce. Na druhou stranu si však klade otázku, zda by pro děti, které jsou v mnoha případech emocionálně a sociálně narušené, byl dobrým vychovatelem „polo odborník“, který by plnil jen pokyny odborníků. (Škoviera, 2006, s. 66 - 67)

3.2 Osobnost učitele

Je všeobecně známo, že úroveň vzdělanosti nezávisí pouze na obsahu probrané látky a její struktuře nebo na stavu školních budov a jejich vybavenosti. Rozhodujícím činitelem procesu vzdělávání je bezesporu osobnost učitele. Významní světoví filozofové, jako byli například John Locke, T. G. Masaryk nebo Mahátma Gándhí, dokonce považovali úroveň učitelského povolání za měřidlo úrovně celého národa. (Obdržálek, 2003, s. 163)

Pedagogický slovník (Průcha, Walterová a Mareš, 2003, s. 261) definuje učitele jako základního činitele vzdělávacího procesu. Jde o kvalifikovaného pedagogického pracovníka, který je spoluodpovědný za přípravu, řízení, organizaci a výsledky tohoto procesu. Tradičně bývá za hlavní činnost učitele považováno vyučování, tedy předávání vědomostí žákům. Současné pojetí profese učitele však vychází z rozšířeného profesionálního modelu, který zdůrazňuje interakci mezi učitelem a žákem. Špilková (2004, s. 24 - 25) tento posun od učitelského modelu tzv. minimálních kompetencí, kdy se od učitele očekává pouze efektivní předávání poznatků k modelu tzv. otevřené, široké profesionality nazývá profesionalizací učitelské profese. Dochází při ní k rozšířené působnosti učitele, ke zvýšení jeho podílu na celkové socializaci a kultivaci dětského osobnosti. Zvyšují se také nároky na schopnost učitele analyzovat svoji vlastní činnost, prezentovat a fundovaně argumentovat a obhájit své pojetí práce, spolupracovat s ostatními kolegy a kvalitně komunikovat s rodiči i širším sociálním okolím. Učitel už tedy není

jenom tím, kdo umí, ví, sděluje, předává, řídí, kontroluje a hodnotí, ale je chápán především jako facilitátor celého procesu učení, někdo, kdo vytváří vhodné podmínky, kdo diagnostikuje a odhaluje individuální zvláštnosti dětí, provádí na cestě za poznáním, pomáhá orientovat se ve světě, podněcuje, inspiruje a vzbuzuje v dítěti pocit sebeúcty a sebedůvěry.

Učitelům je nyní dána větší možnost vyučovat podle svých představ a možností. Do nedávna byli učitelé zvyklí automaticky plnit předepsané obsahy, používat jen určené způsoby vyučování a plně se podřizovat daným pravidlům. Za to byli také hodnoceni. Nové pojetí učitelské profese je založeno na reflektování změn ve společnosti a vyučování. Od učitelů se očekává, že ve své profesi budou vystupovat jako „*přiměřeně autonomní, pedagogicky a předmětově vysoce kvalifikované osobnosti, s patřičnou mírou profesního sebevědomí založeného na reflexi změn profesního prostředí, na sebereflexi a na ovládání sociálních dovedností.*“ (Vašutová, 2002, s. 14)

3.2.1 Požadavky na osobnost učitele

Učitel patří k významným osobám vyvíjejících se a dospívajících dětí. Učitel může na žáka působit velmi silně jak v pozitivním, tak v negativním směru a to nejen záměrným výchovným působením, ale také celou svojí osobností. Pro mnohé dospívající děti se může dokonce stát životním vzorem a modelem. Také díky tomu klade učitelská profese velmi náročné a psychologicky rozmanité požadavky. Všeobecně se od učitele očekává, že bude žáky vzdělávat a vychovávat. (Čáp a Mareš, 2001, s. 264)

Jůva (2001, s. 55 - 56) vidí v pedagogovi iniciátora i organizátora výchovně-vzdělávacího procesu, který je zodpovědný za jeho účinnost a úspěšnost a zároveň koncipuje jeho obsah, provádí vstupní, průběžnou i výstupní diagnózu jednotlivců i celé skupiny, rozhoduje o použití vhodných prostředků, forem a metod výuky, vyhodnocuje dosažené výsledky a přizpůsobuje celý výchovný proces věkovým a individuálním zvláštnostem vychovávaných. Dále je zodpovědný za rozvoj jednotlivých složek i celé osobnosti svěřených jedinců a za jejich připravenost na základní sociální role. To jsou jistě nelehké úkoly, před kterými stojí současný pedagogický pracovník a které kladou oprávněné nároky na jeho odborné i charakterové kvality, na jeho přípravu i mnohostranný rozvoj.

Změny ve společnosti s sebou přinášejí také nové pohledy a nároky na vzdělávání a na učitele. Učitelé patří mezi neustále sledovanou a velmi často kritizovanou profesní skupinu. (Vašutová, 2002, s. 18)

Také Gluchmanová a Gluchman (2009, s. 45) uvádějí, že osudem učitele je časté podléhání kritice a hodnocení, mnohdy právě ze strany nekompetentních osob, které při svém hodnocení nezohledňují jeho morální ani etické kvality, o zvažování o náročnosti jeho práce ani nemluvě. K náročnosti učitelské profese patří také skutečnost, že nestačí pouze konat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a podle předem připravených pravidel, protože v pedagogické interakci je velmi málo stejných situací. To co platí v jedné situaci, nemusí v jiné situaci, při podobných podmínkách, ale změně subjektu platit. V tomto ohledu je málo povolání, kdy je potřeba zaangažovat celou osobnost a ještě při tom sledovat, jaké morální důsledky naše chování může přinést.

V současné době by měl být učitel na své povolání připraven nejen po odborné stránce, ale měl by mít i dobré pedagogické a psychologické poznatky. Ty jsou důležitým faktorem práce učitele dnešní doby, neboť osobnost učitele spočívá i v tom, že dokáže nahlížet do vnitřka žáka, umí se vcítit do jeho mysli, jeho psychických pochodů a na základě toho může lépe poznat příčiny jeho chování a také vyhodnotit své vlastní chování a konání vůči žákovi. (Gluchmanová a Gluchman, 2009, s. 45 - 46)

Manniová (2008, s. 9) uvádí, že být učitelem, tedy nositelem výchovných ideálů a vzdělanosti, znamená být v první řadě osobností. Jeho osobnostní a profesní charakteristiky mají přímý vliv nejen na kvalitu výuky, ale i na chování žáků. Požadavky na dobrého učitele zaměřuje na tři podstatné oblasti. Prvním předpokladem je jeho hluboký, odborný vzdělanostní základ, všestranné poznání, přirozená inteligence a moudrost. Další rovina požadavků na osobnost učitele představuje hodnotová orientace učitele, rozvinuté osobnostní vlastnosti a schopnost zdokonalovat se, pracovat se sebou samým v souladu s emocionální, intelektuální a morální stránkou osobnosti. Tuto rovina dotvářejí také vlohy, vlastnosti, povaha a angažovanost pro nejvyšší ideály dobra, lásky a krásy. Třetí rovina jeho osobnosti dotvářejí praktické zručnosti a zkušenosti. Zjednodušeně lze říci, že osobnost učitele vytváří individuální jednota odborných znalostí, hodnotově orientovaných schopností a praktických zručností. (Manniová, 2008, s. 69 - 70)

Jaký by tedy měl být dobrý učitel? Odpověď na tuto otázku nemůže být jednoznačná. Rozdílně budou jistě odpovídat samotní učitelé, jinak například rodiče a úplně odlišně budou dobrého učitele vnímat žáci. Přesto se většina autorů shoduje, že dobrý učitel by měl být obdařen nejenom odbornými znalostmi, ale i určitými vlastnostmi. Poměrně podrobný výčet učitelských vlastností uvádí Vašutová (2002, s. 6), podle níž být dobrým učitelem znamená především „*ovládat strategie vyučování a učení, být odolný vůči stresům školního*

prostředí, umět jednat s lidmi ve škole i mimo školu, být schopen řešit pedagogické problémy, umět poradit žákům a jejich rodičům jak zvládnout náročné výchovné situace, být flexibilní a tvořivý v pedagogické práci, být náročný, zodpovědný a důsledný vůči sobě i svým žákům. Být empatický a tolerantní, kooperativní a kolegiální ve svém profesním prostředí.“

Schopnosti, dovednosti, pravomoci a předpoklady k určitému povolání se v moderní odborné literatuře často označují jako kompetence. Kompetence učitele tedy chápeme jako souhrn profesních dovedností, kterými by měl být učitel vybaven. Kyriacou (2004, s. 23) identifikuje základní pedagogické dovednosti, které přispívají k úspěšnému vyučování takto:

1. Plánování a příprava: dovednosti, které se podílejí na výběru výukových cílů – výstupů, kterých by měli žáci na konci hodiny dosáhnout a dovednosti volit nejlepší prostředky pro jejich dosažení.
2. Realizace vyučovací jednotky: dovednosti potřebné k úspěšnému vedení procesu výuky, k zapojení žáků do této činnosti s cílem dosažení kvality celého procesu vyučování.
3. Řízení vyučovací jednotky: dovednosti potřebné k vyvolání zájmu žáků o výuku, k získání a udržení jejich pozornosti.
4. Klima třídy: dovednosti potřebné k vytvoření a udržení kladných postojů žáků ve vztahu k vyučování a k motivaci žáků k aktivní účasti na probíhajících činnostech.
5. Kázeň: dovednosti potřebné k udržení pořádku a k zvládnutí řešení nežádoucího chování žáků.
6. Hodnocení prospěchu žáků: dovednosti potřebné jednak k formativnímu hodnocení žáků, tak k hodnocení sumativnímu.
7. Reflexe vlastní práce a evaluace: dovednosti potřebné pro hodnocení své vlastní práce za účelem jejího zlepšení v budoucnu.

Mnohokrát se v historii diskutovalo o tom, zda lze učitele nahradit. K těmto diskuzím ještě více přispěl vznik filmu, televize, rádia a v poslední době převážně internetu. Zkušenosti nás však přesvědčují, že všechna tato média mohou výrazně pomoci při vzdělávání či sebevzdělávání, nikdy však nemohou plně nahradit živý kontakt mezi učitelem a žákem. (Kohout, 2007, s. 61)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

Transformace péče o ohrožené děti je v současné době velmi ožehavým tématem. Jedním z cílů této transformace je eliminace zařízení pro výkon ústavní výchovy a podpora pěstounské péče. Výzkumná část této práce je zaměřena na pohled na problematiku pěstounské péče u pedagogických pracovníků, kteří se ve své práci s dětmi téměř denně setkávají a s výchovou „nevlastních“ dětí mají již určité zkušenosti.

4.1 Pojetí výzkumu

Vzhledem ke stanoveným cílům této práce bylo zvoleno kvantitativní pojetí výzkumu, což umožnilo získání informací a údajů od většího množství respondentů.

Při kvantitativním způsobu šetření jde o změření určitého počtu proměnných u vzorku lidí, přičemž získaná data slouží pro zkoumání vztahů mezi proměnnými a nejde tedy pouze o popis těchto proměnných a jejich rozložení (Punch, 2008, s. 9 - 13).

V našem výzkumu šlo o získávání kvantitativních dat pomocí dotazníku.

4.2 Cíle výzkumu

Hlavním cílem našeho výzkumu bylo zjistit, jaký zájem mají pedagogičtí pracovníci působící v resortu školství o pěstounskou péči.

Díličními cíli našeho výzkumu bylo zjistit:

1. Jakou mají pedagogičtí pracovníci osobní zkušenost s pěstounskou péčí.
2. Zda mají pedagogičtí pracovníci informace o probíhající transformaci péče o ohrožené děti.
3. Zda se pedagogičtí pracovníci zajímají o problematiku transformace péče o ohrožené děti.
4. Zda pedagogičtí pracovníci souhlasí s přechodem od péče ústavní k péči rodinné.
5. Zda skutečnost, že pedagogický pracovník má či nemá své vlastní dítě, ovlivňuje rozhodování o pěstounské péči.
6. Zda pedagogičtí pracovníci mají zájem o tzv. profesionální pěstounskou péči (pěstounskou péči na přechodnou dobu)

4.3 Stanovení výzkumných otázek a hypotéz

V návaznosti na dílčí cíle výzkumu byly zvoleny následující výzkumné otázky a hypotézy:

1. Jakou mají pedagogičtí pracovníci osobní zkušenost s pěstounskou péčí?

H1: Pedagogičtí pracovníci působící v zařízeních ústavní výchovy budou mít větší osobní zkušenost s pěstounskou péčí než pedagogové pracující ve školách.

2. Mají pedagogičtí pracovníci informace o probíhající transformaci péče o ohrožené děti?

H2: Pedagogičtí pracovníci působící v oblasti ústavní jsou více informováni o probíhající transformaci péče o ohrožené děti než pedagogičtí pracovníci ve školách.

3. Zajímají se pedagogičtí pracovníci o problematiku transformace péče o ohrožené děti?

H3: Pedagogičtí pracovníci zařízení ústavní výchovy se více zajímají o problematiku transformace péče o ohrožené děti než pedagogičtí pracovníci působící ve školách.

4. Vidí pedagogičtí pracovníci podporu pěstounské péče a s tím spojenou eliminace počtu ústavních zařízení jako krok správným směrem?

H4: Pedagogičtí pracovníci působící v základních a středních školách budou více nakloněni podpoře pěstounské péče a eliminaci ústavních zařízení než pedagogové z oblasti ústavní výchovy.

5. Mají pedagogičtí pracovníci, kteří nemají své vlastní děti, větší zájem o pěstounskou péči, než jejich kolegové, kteří vlastní děti mají?

H5: Existuje vztah mezi zájmem o pěstounskou péči u pedagogických pracovníků a skutečností, zda mají vlastní děti.

6. Mají pedagogičtí pracovníci zájem o pěstounskou péči na přechodnou dobu (profesionální pěstounskou péči)?

H6: Pedagogičtí pracovníci působící v oblasti ústavní výchovy mají větší zájem stát se profesionálními pěstouny, než pedagogové působící v ZŠ a SŠ.

4.4 Metody sběru dat

Pro sběr dat do výzkumu jsem zvolila metodu dotazníkového šetření. Dotazníky jsem rozeslala nebo osobně předala pedagogickým pracovníkům do dětských domovů ve Zlínském kraji a učitelům na základních a středních školách. K dotazníkům byla vždy přiložena i žádost pro ředitele jednotlivých zařízení s prosbou o předání dotazníků i ostatním pedagogickým pracovníkům a nadepsaná a ofrankovaná zpáteční obálka. Respondenti byli v dotaznících ubezpečeni o tom, že uvedené údaje jsou zcela anonymní a že budou sloužit pouze pro účely diplomové práce.

Za největší problém, který nastal při sběru dat, považuji motivaci respondentů vůbec se výzkumu účastnit. Při telefonických žádostech o zapojení do výzkumu mi ředitelé některých škol a dětských domovů přiznali, že podobných šetření v jejich zařízeních probíhá mnoho a jejich zaměstnanci se již účasti v těchto výzkumech brání. Někteří mi dokonce přiznali, že dotazníky přicházející prostřednictvím pošty někdy dokonce rovnou házejí do koše. Jeden z ředitelů dokonce žádal o připojení motivačního dopisu ke každému dotazníku zvlášť, neboť jinak také nezaručoval motivaci jeho podřízených k vyplnění těchto dotazníků.

V dotazníku jsem se ptala na otázky týkající se osobní zkušenosti s pěstounskou péčí, zájmu o problematiku pěstounské péče a transformace péče o ohrožené děti a případného zájmu o profesionální pěstounskou péči. Tento dotazník obsahuje 14, převážně uzavřených otázek. Otázky č. 1 - 4 zjišťují pohlaví respondentů, místo výkonu jejich práce, stupeň vzdělání a skutečnost, zda mají či nemají vlastní dítě. Otázka č. 5 zjišťuje, co si respondenti představují pod pojmem pěstounská péče a zda vůbec vědí, na co se výzkum zaměřuje. Otázky č. 6 a 7 jsou zaměřeny na osobní zkušenosti s pěstounskou péčí a případný zájem o tuto formu náhradní rodinné péče. V otázkách č. 8 -10 zjišťujeme, zda respondenti vůbec vědí o probíhající transformaci péče o ohrožené děti, případně zda a jak se o tyto informace aktivně zajímají. Otázky č. 11 a 12 nám odpoví na otázku, zda pedagogičtí pracovníci shledávají podporu pěstounské péče a s tím spojenou eliminaci počtu zařízení ústavní výchovy za krok správným směrem. Otázky č. 13 a 14 zjišťují, zda mají pedagogové informace o pěstounské péči na přechodnou dobu, tzv. profesionální pěstounské péči a zda by měli zájem tuto formu náhradní rodinné péče osobně vykonávat.

4.5 Výzkumný vzorek

Vzhledem k vybranému tématu jsem zvolila jako respondenty pedagogické pracovníky působící v zařízeních ústavní výchovy a pedagogické pracovníky působící v základních a středních školách ve Zlínském kraji.

Základní výzkumný soubor tvoří pedagogičtí pracovníci působící v resortu školství.

Výběrovým souborem jsou pedagogičtí pracovníci působící v resortu školství ve Zlínském kraji.

V oblasti ústavní výchovy bylo osloveno všech 11 dětských domovů spadajících do resortu školství ve Zlínském kraji. Z počtu 104 rozeslaných nebo předaných dotazníků se vrátilo 96 vyplněných, což představuje 92,3 % návratnost.

Do 11 základních a středních škol ve Zlínském kraji bylo rozesláno celkem 165 dotazníků. Vyplněných se vrátilo 129, což představuje návratnost 78,18 %.

Celková návratnost tedy představovala 83,64 %.

Vysoké návratnosti dotazníků u dětských domovů je možno přičíst vzájemné dobré spolupráci, neboť já sama pracuji v dětském domově a často se zde s podobnými výzkumy setkávám.

U základních a středních škol bylo dosaženo nejvyšší návratnosti v zařízeních, kde jsem oslovila osoby, které osobně znám a tyto dohlédly na to, aby byly dotazníky vyplněny a včas odeslány zpět.

4.6 Postup zpracování dat

Po proběhnutém šetření byla získaná data z dotazníků přenesena čárkovací metodou do tabulky četností, vytvořené v programu Microsoft Excel. Tato tabulka obsahovala všechna data z dotazníků přenesená do číselné podoby. Na základě získaných údajů byly vytvořeny jednotlivé tabulky a grafy, které jsou interpretovány ve vyhodnocení výzkumu.

Při vyhodnocování dat byl vzhledem k charakteru stanovených hypotéz a získaných údajů použit statistický test nezávislosti – chí kvadrát. Jednotlivé hypotézy byly testovány při hladině významnosti $\alpha=0,05$, což znamená, že riziko, že neoprávněně zamítneme nulovou hypotézu, je 5%.

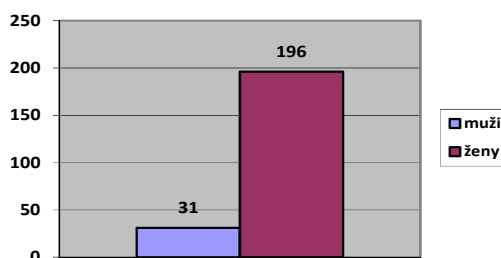
5 INTERPRETACE A VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Následující kapitola bude věnována vyhodnocení celého výzkumu. Nejdříve budou pomocí popisné statistiky interpretovány výsledky odpovědí na jednotlivé otázky. K interpretaci bude použito grafů a tabulek sestavených v programu Microsoft Office. K získaným údajům bude ke každé otázce vložen krátký komentář. V druhé části této kapitoly bude provedeno ověřování stanovených hypotéz a zodpovězeny odpovědi na výzkumné otázky.

5.1 Interpretace výsledků

Po sečtení odpovědí ze všech vyplněných dotazníků byly získány následující výsledky:

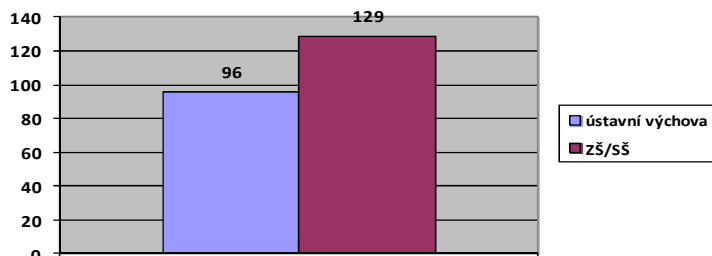
Otázka č. 1: Pohlaví

Graf 1 Rozložení respondentů podle pohlaví

Otázkou č. 1 v dotazníku jsem pouze zjišťovala rozložení respondentů podle pohlaví. Provedeného výzkumu se zúčastnilo 14% mužů a 86% žen. Ačkoliv tato otázka neměla v dalším šetření význam, potvrdila v odborné literatuře často zmiňovaný problém feminizace učitelské profese.

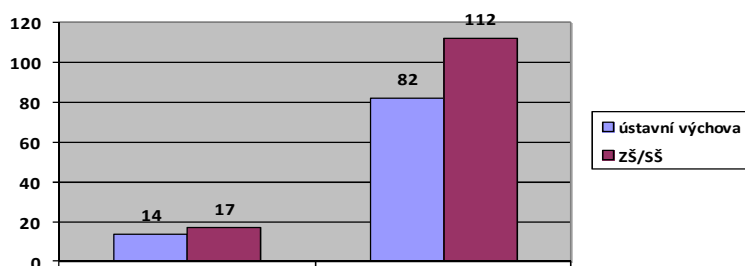
Otázka č. 2 zjišťovala, zda respondent pracuje v zařízení ústavní výchovy nebo v ZŠ/SŠ

Graf 2 Rozložení podle místa výkonu profesí

Otázkou č. 2 bylo zjištěno, že 43 % respondentů představovali pedagogové pracující v zařízeních pro výkon ústavní výchovy a 57 % učitelé základních a středních škol.

Kombinací otázky č. 1 a č. 2 lze zjistit zastoupení jednotlivých pohlaví dle místa výkonu práce:

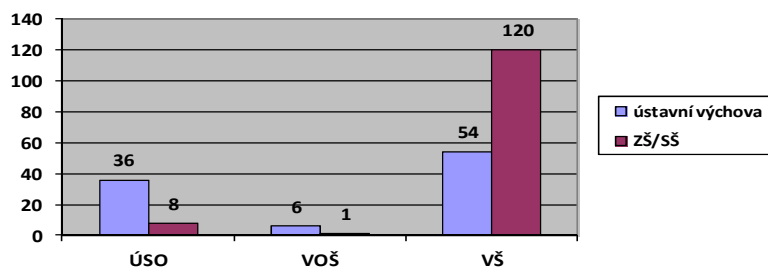

Graf 3 Pohlaví a místo výkonu profesí

Po vyhodnocení otázek č. 1 a 2 bylo dále zjištěno, že v zařízeních pro výkon ústavní výchovy se výzkumu zúčastnilo 15 % mužů a 85 % žen a v základních a středních školách 13% mužů a 87% žen. Z toho lze usoudit, že rozložení mužů a žen je ve školství, bez ohledu na oblast působení, přibližně stejné a že již zmiňovaný problém učitelské

feminizace se netýká pouze učitelů v základních a středních školách, ale i vychovatelů v zařízeních pro výkon ústavní výchovy.

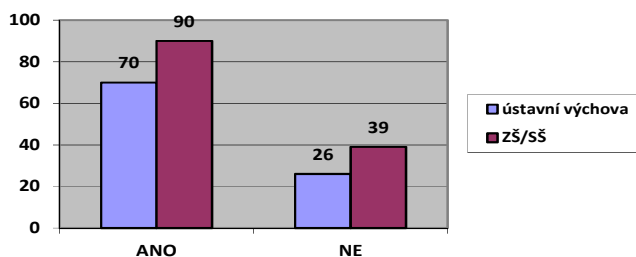
Otázka č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

Graf 4 Nejvyšší dosažené vzdělání

Pomocí otázky č. 3 bylo zjišťováno rozložení respondentů výzkumu podle pohlaví. Z odpovědí vyplývá, že šetření se účastnilo celkem 20 % pedagogů s dokončeným úplným středoškolským vzděláním, 3% se vzděláním vyšším odborným a 77 % pedagogických pracovníků s vysokoškolským vzděláním. Dále bylo zjištěno, že vyšší podíl vysokoškolsky vzdělaným pedagogů je mezi učiteli – 93 %, zatímco u vychovatelů v zařízeních pro výkon ústavní výchovy to dělá 56 %. Úplné střední odborné vzdělání má mezi učiteli na základních a středních školách pouze 6 %, u vychovatelů v dětských domovech 38 %. Vyšší odborné vzdělání uvedlo jako svoje nejvyšší dosažené vzdělání 1 % učitelů v základních a středních školách a 6 % vychovatelů v zařízeních pro výkon ústavní výchovy.

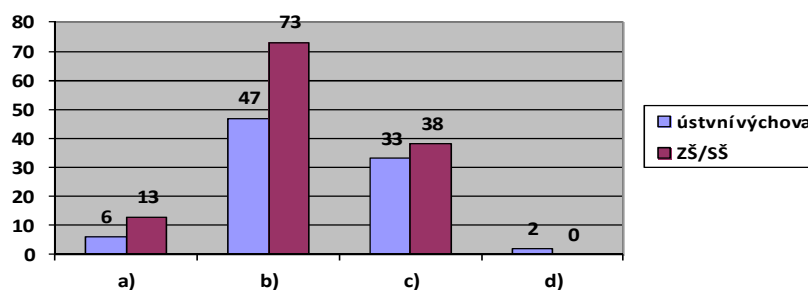
Otázka č. 4: Máte vlastní děti?

Graf 5 Respondenti mající a nemající vlastní děti

Po vyhodnocení odpovědí na tuto otázku bylo zjištěno, že z 225 respondentů bylo celkem 65 bezdětných a 160 těch, kteří své vlastní dítě mají. Procentuální zastoupení pedagogů s vlastními dětmi a bez nich je v obou oblastech školství téměř shodné.

Otázka č. 5: Co si představujete pod pojmem pěstounská péče?

Graf 6 Představy pod pojmem pěstounská péče

Touto otázkou bylo zjišťováno, co si vůbec respondenti pod pojmem pěstounská péče představují a mohou tedy adekvátně na další otázky výzkumu odpovídat. Respondentům byly na tuto otázku v dotazníku nabídnuty 4 možnosti odpovědí:

a) přijetí dítěte za vlastní

b) dlouhodobá péče o dítě náhradním rodičem, zpravidla do 18 let

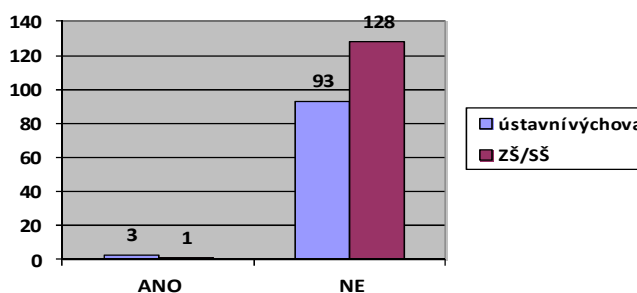
c) přechodná péče o dítě náhradním rodičem, po dobu, kdy vlastní rodič není schopen se o dítě postarat

d) jiné, prosím uveďte:

U této otázky mohli respondenti volit více možností odpovědí, proto se součet četností odpovědí nerovná celkovému počtu dotazovaných.

Z odpovědí v dotaznících vyplynulo, že převážná většina pedagogů si pod pojmem pěstounská péče představuje možnosti b) nebo c), pouze malá část respondentů volila odpovědi a) a d). Přesto je překvapujícím zjištěním, že 19 pedagogických pracovníků si pod pojmem pěstounská péče představuje přijetí cizího dítěte za vlastní. Dále z výsledků šetření vyplývá, že ačkoliv je jedním z cílů transformace zajistit, aby pěstounská péče byla řešením pouze dočasným, přesto 120 pedagogických pracovníků z 225 uvedlo, že si pěstounskou péči představuje jako péči dlouhodobou, zpravidla trvající až do 18 let věku dítěte.

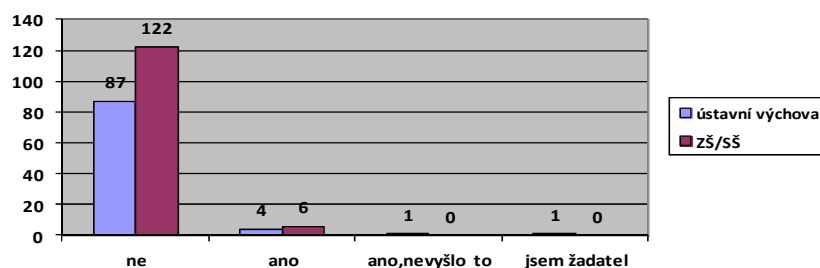
Otázka č. 6: Máte osobní zkušenost s pěstounskou péčí?

Graf 7 Graf: Osobní zkušenost s pěstounskou péčí

Tato otázka v dotazníku nám poskytla odpovědi na jeden z dílčích cílů tohoto výzkumu sice na otázku, jakou osobní zkušenost mají pedagogové s pěstounskou péčí. Z šetření vyplynulo, že s pěstounskou péčí má osobní zkušenost pouze 1% z učitelů a 3% z vychovatelů v dětských domovech. Z celkového množství pedagogů to představuje pouze necelé 2%.

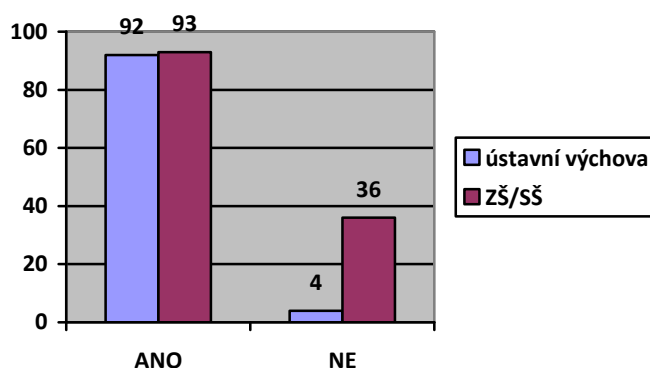
Otázka č. 7: Pokud nemáte dítě v pěstounské péči, uvažoval/a jste někdy, nebo uvažujete o této možnosti?

Graf 8 Graf: Úvahy o pěstounské péči

Touto otázkou bylo zjišťováno, zda pedagogové, kteří nemají dítě v pěstounské péči, alespoň o této možnosti uvažují, či byli nebo jsou v současné době žadateli o pěstounskou péči. Reálně o této možnosti v současné době uvažují pouze 4 % pedagogů, jeden pedagog je v současné době žadatelem o pěstounskou péči a jeden pedagog měl v minulosti o tuto formu péče zájem, ale nevyšlo to. Ostatní pedagogové, tedy 93 %, o této možnosti v současné době neuvažují, ani nikdy neuvažovali.

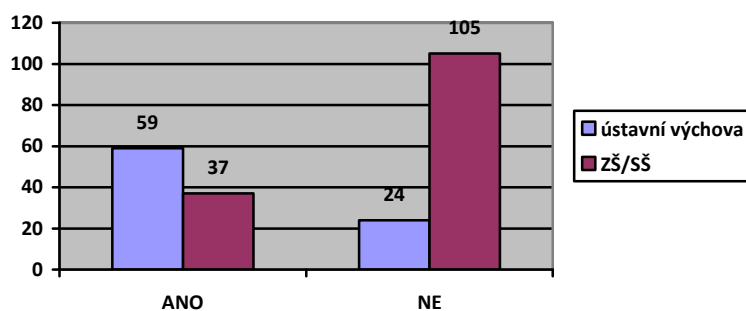
Otázka č. 8: Víte, že v současné době u nás probíhá transformace péče o ohrožené děti?

Graf 9 Povědomí o probíhající transformaci péče o ohrožené děti

Z odpovědí na tuto otázku vyplynulo, že pedagogičtí pracovníci převážně vědí o tom, že u nás probíhá transformace péče o ohrožené děti. Z celkového počtu má tuto informaci 182%. O něco větší informovanost byla zjištěna u pedagogů působících v oblasti ústavní výchovy – 96 %, u učitelů v základních a středních školách to bylo 72 %.

Otázka č. 9: Vyhledáváte aktivně, z vlastního zájmu, informace o této transformaci?

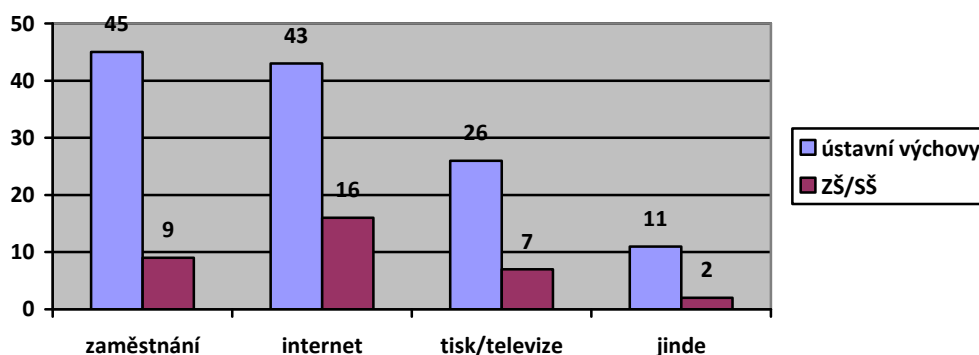

Graf 10 Aktivní vyhledávání informací o transformaci péče o ohrožené děti

Tato otázka zjišťovala, zda pedagogičtí pracovníci aktivně vyhledávají informace o probíhající transformaci péče o ohrožené děti. Z celkového počtu tyto informace vyhledává 37 %. Větší zájem o tyto informace byl zaznamenán u pedagogů v oblasti ústavní výchovy

– 61 %, nižší potom u učitelů – 19 %. Z kombinace s předchozí otázkou dále vyplývá, že ačkoliv 72 % pedagogů působících v základních a středních školách o této transformaci ví, pouze 37 % z nich se o ni aktivně zajímá. U pedagogů působících v zařízení pro výkon ústavní výchovy to bylo 69 % vyhledávajících informace z 96 % těch, kteří o transformaci vědí.

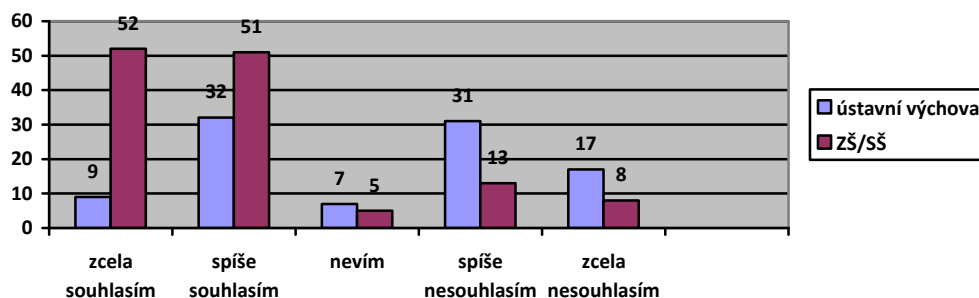
Otázka č. 10: Pokud ano, kde nejčastěji vyhledáváte informace o této transformaci?

Graf 11 Zdroje vyhledávání informací

Tato otázka byla doplňující k otázce předešlé a zjišťovala, kde nejčastěji pedagogové získávají informace o probíhající transformaci péče o ohrožené děti. Také v této otázce mohli respondenti volit více odpovědí, proto se celkové počty nerovnají počtu respondentů, kteří informace aktivně vyhledávají. Bylo zjištěno, že nejvíce informací získávají pedagogové z internetu – 59 odpovědí, dále pak v rámci svého zaměstnání – 54 odpovědí, 33 respondentů uvedlo možnost c), tedy tisk a televizi jako zdroj informací a pouze 13 respondentů uvedlo, že někde jinde. Ačkoliv získávání informací v rámci svého zaměstnání bylo ve výzkumu poměrně často zastoupeno, je potřeba podotknout, že tuto možnost uváděli převážně pedagogové z oblasti ústavní výchovy. V odpovědi d), kde mohli respondenti uvést jiný zdroj informací, bylo většinou uvedeno, že tyto informace získávají v rámci různých seminářů a školení.

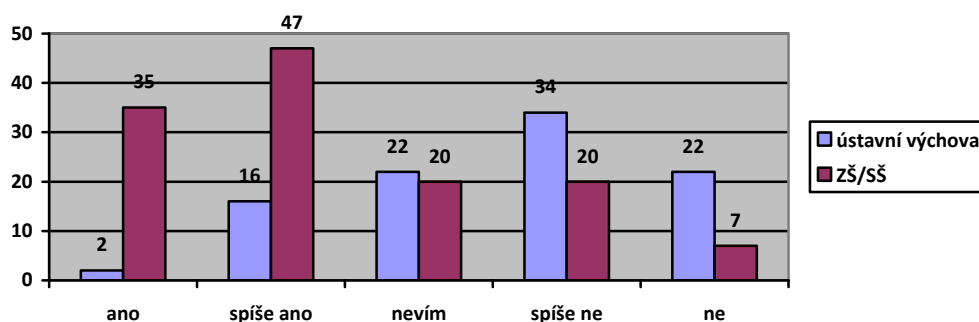
Otázka č. 11: Souhlasíte s názorem, že pro dítě je vždy lepší rodinná péče než ústavní?

Graf 12 Raději vždy rodina než ústav?

Z odpovědí na tuto otázku vyplynulo, že s tímto tvrzením plně souhlasí 27 % pedagogů, spíše souhlasí 37 %, 5 % nedokáže jednoznačně odpovědět, 20 % spíše nesouhlasí a 11 % nesouhlasí vůbec. U odpovědí na tuto otázku již byl patrný rozdíl v názorech učitelů a vychovatelů. Zatímco kladnou odpověď podalo 80 % učitelů, u vychovatelů to bylo jen 43%.

Otázka č. 12: Myslíte, že podpora pěstounské péče a s tím spojená případná eliminace ústavních zařízení je krok správným směrem?

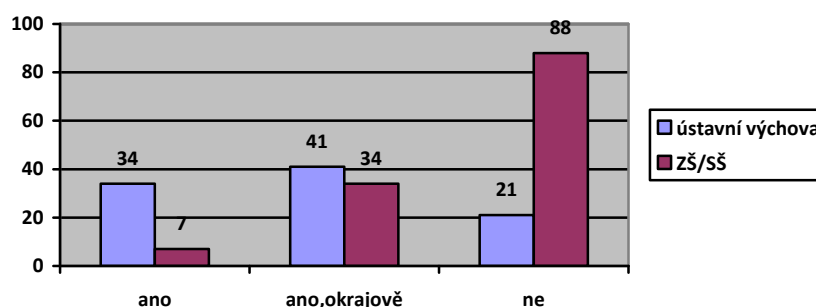

Graf 13 Souhlas s podporou pěstounské péče a eliminací ústavních

Touto otázkou bylo zjišťováno, že pedagogové vidí podporu pěstounské péče a s tím spojenou případnou eliminací počtu zařízení pro výkon ústavní výchovy jako krok

správným směrem. V odpovědích na tuto otázku byl rozdíl mezi pedagogy ve školách a pedagogy v dětských domovech ještě patrnější. Tento trend vidí pozitivně téměř 64% učitelů, u vychovatelů je to pouze 19 %. 16 % učitelů a 23 % vychovatelů nedokázalo na tuto otázku jednoznačně odpovědět. Záporně tento vývoj hodnotilo 21 % učitelů 58 % vychovatelů.

Otázka č. 13: Víte, že existuje pěstounská péče na přechodnou dobu, kdy je dítě umístěno do náhradní rodiny nejvýše na 1 rok a osoba, která je zařazena do evidence osob vhodných pro pěstounskou péči na přechodnou dobu pobírá odměnu pěstouna ve výši 20 000,- Kč i v době, kdy zrovna žádné dítě v péči nemá?

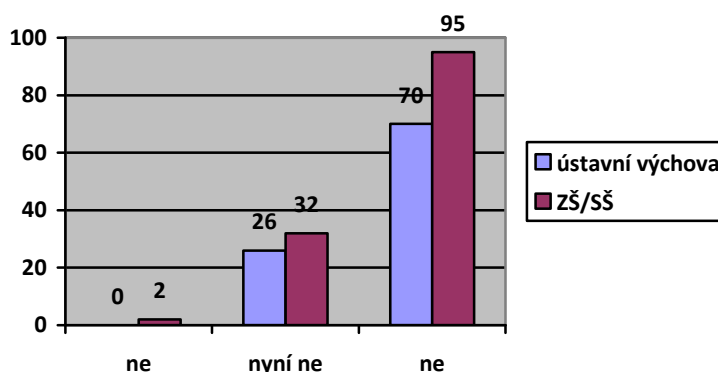

Graf 14 Povědomí o pěstounské péči na přechodnou dobu

Otázkou č. 13 bylo zjišťováno, zda pedagogové mají informaci o existenci pěstounské péče na přechodnou dobu, tzv. profesionální pěstounské péči. Z celkového počtu respondentů má o této formě pěstounské péče konkrétní informace 18 %, 33 % o této formě ví, ale informace má pouze částečné a 48 % o této možnosti vůbec neví. Větší informovanost o této formě pěstounské péče byla tímto výzkumem prokázána mezi pedagogy z oblasti ústavní výchovy, zatímco učitelé v základních a středních školách o této možnosti moc informování nejsou. 35 % vychovatelů má konkrétní informace o profesionální pěstounské péči, u učitelů je to pouze 5 %. Částečné informace má pak 43% vychovatelů a 26 % učitelů a vůbec o této možnosti neví 22 % vychovatelů a až 68 % učitelů.

Z toho vyplývá, že ačkoliv je tato forma pěstounské péče u nás v legislativě ukotvena již od roku 2006, zatím o ní není mezi lidmi příliš velká informovanost.

Otázka č. 14: Měl/a byste zájem o tuto formu pěstounské péče

Graf 15 Zájem o pěstounskou péči na přechodnou dobu (profesionální PP)

Touto otázkou bylo zjišťováno, zda mají pedagogové zájem stát se profesionálními pěstouny. Z odpovědí bylo zjištěno, že o této formě pěstounské péče reálně uvažuje pouze necelé 1 % pedagogických pracovníků, 26 % tuto možnost alespoň do budoucna zcela nezavrhuje a 73 % o tuto formu pěstounské péče nemá zájem vůbec. Zajímavostí je, že ačkoliv je tato forma pěstounské péče u učitelů méně známá než u vychovatelů, jejich zájem je téměř stejný.

5.2 Výsledky vyhodnocení dat

V této části budou zodpovězeny odpovědi na jednotlivé výzkumné otázky a ověřeny stanovené hypotézy.

1. Jakou mají pedagogičtí pracovníci osobní zkušenost s pěstounskou péčí?

Nejdříve jsem ze získaných dat vytvořila tabulku četností. V závorkách jsou uvedeny relativní četnosti v %.

Tab. 2 Tabulka četností k H1

	Osobní zkušenost s pěstounskou péčí		Σ
	ANO	NE	Celkem
Ústavní výchova	3 (3,125)	93 (96,875)	96
ZŠ/SŠ	1 (0,775)	128 (99,225)	129
Σ	4	221	225

K této výzkumné otázce byla stanovena následující hypotéza:

H1: Pedagogičtí pracovníci působící v zařízeních ústavní výchovy budou mít větší osobní zkušenost s pěstounskou péčí než pedagogové pracující ve školách.

Touto hypotézou jsem předpokládala, že existuje vztah mezi oblastí školství, ve které pedagog působí a osobní zkušeností s pěstounskou péčí.

Data potřebná pro ověření této hypotézy jsem získala z dotazníku otázkami č. 2 a 6.

Pro ověření této hypotézy jsem nemohla použít statistického testu nezávislosti – chí-kvadrát, neboť četnosti některých odpovědí byly příliš nízké. V tomto případě jsem však nemohla použít ani Fisherův kombinatorický test dovolující výpočty při nízkých četnostech, neboť nejvyšší četnosti v tabulce byly pro použití tohoto testu příliš vysoké a výsledek testování by byl velmi zkreslený. Proto tato hypotéza nemohla být statisticky ověřena a výsledek šetření byl pouze znázorněn pomocí statistiky popisné.

Ačkoliv nebylo možno statisticky ověřit, zda platí vztah mezi oblastí působení pedagogů a jejich osobní zkušeností s pěstounskou péčí, lze ze získaných údajů konstatovat, že pedagogové obecně nemají s pěstounskou péčí přílišnou osobní zkušenost.

2. Mají pedagogičtí pracovníci informace o probíhající transformaci péče o ohrožené děti?

Nejdříve jsem podle odpovědí v dotaznících sestavila tabulku četností. V závorkách jsou uvedeny relativní četnosti v %.

Tab. 3 Tabulka četností k H2

	INFORMOVANOST O TRANSFORMACI		
	ANO	NE	Σ
Ústavní výchova	92 (95,833)	4 (4,167)	96
ZŠ/SŠ	93(72,093)	36(27,907)	129
Σ	185	40	225

K této výzkumné otázce byla stanovena následující hypotéza:

H2: Pedagogičtí pracovníci působící v oblasti ústavní jsou více informováni o probíhající transformaci péče o ohrožené děti než pedagogičtí pracovníci ve školách.

Touto hypotézou jsem předpokládala, že pedagogičtí pracovníci působící v oblasti ústavní výchovy jsou více obeznámeni s právě probíhající transformací ústavní výchovy.

Data pro testování této hypotézy jsem získala z odpovědí č. 2 a 8 v dotazníku.

K testování této hypotézy jsem použila statistického testu nezávislosti – chí-kvadrát. Z tohoto důvodu bylo potřeba sestavit nulovou a alternativní hypotézu.

H₀: Mezi oblastí výkonu povolání a mírou informovanosti o probíhající transformaci péče o ohrožené děti není závislost.

H_A: Mezi oblastí výkonu povolání a mírou informovanosti o probíhající transformaci péče o ohrožené děti je závislost.

Hypotézu jsem testovala při hladině významnosti 0,05, což znamená, že riziko, že neoprávněně odmítneme nulovou hypotézu, představuje 5 %.

Jelikož se jedná o čtyřpolní tabulku, mohla jsem testové kritérium χ^2 vypočítat podle zjednodušeného vzorce.

$$\chi^2 = \frac{n \cdot (ad - bc)}{(a+b)(c+d)(a+c)(b+d)}$$

Po dosazení dat z tabulky byla vypočítána hodnota testového kritéria $\chi^2 = 21,222$.

Pro posouzení vypočítané hodnoty testového kritéria je potřeba určit počet stupňů volnosti tabulky. Ten se vypočítá podle vzorce $f = (r - 1) \cdot (s - 1)$, kde „r“ představuje počet řádků a „s“ počet sloupců v tabulce. V případě čtyřpolní tabulky se jedná vždy o stupeň volnosti 1.

Nyní jsem mohla ve statistických tabulkách najít kritickou hodnotu testovaného kritéria pro hladinu významnosti 0,05 a počtu stupňů volnosti 1, což je $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$.

Zjistila jsem, že vypočítaná hodnota χ^2 je větší než hodnota kritická, proto **odmítám nulovou** hypotézu a přijímám hypotézu alternativní, což znamená, že s 95% jistotou mohu tvrdit, že mezi oblastí výkonu povolání a mírou informovanosti o probíhající transformaci péče o ohrožené děti **je závislost**.

Z šetření vyplývá, že pedagogičtí pracovníci jsou informováni o probíhající transformaci péče o ohrožené děti a to dokonce z 82 %. Z výzkumu bylo dále zjištěno, že více jsou o této transformaci informováni pedagogičtí pracovníci v zařízeních pro výkon ústavní výchovy. Pro tuto skutečnost se nabízí logické vysvětlení, a sice to, že péče o ohrožené děti je jejich hlavní náplní práce a proto se jich tato problematika osobně dotýká.

3. Zajímají se pedagogičtí pracovníci o problematiku transformace péče o ohrožené děti?

Z údajů v dotaznících byla sestavena tabulka četností. V závorkách jsou uvedeny relativní četnosti v %.

Tab. 4 Tabulka četností k H3

	Zájem o informace		
	ANO	NE	Σ
Ústavní výchova	59 (61,46%)	37 (38,54 %)	96
ZŠ/SŠ	24 (18,6%)	105 (81,4%)	129
Σ	83	142	225

K této výzkumné otázce byla stanovena hypotéza:

H3: Pedagogičtí pracovníci zařízení ústavní výchovy se více zajímají o problematiku transformace péče o ohrožené děti než pedagogičtí pracovníci působící ve školách.

Tato hypotéza předpokládá, že pedagogičtí pracovníci pracující v oblasti ústavní výchovy se více zajímají o problematiku transformace péče o ohrožené děti, než pedagogové ze základních a středních škol. Hypotézu jsem ověřovala při hladině významnosti 0,05.

Data pro ověření této hypotézy jsem získala vyhodnocením otázek č. 2 a 9 v dotazníku.

Pro ověření, zda existuje vztah mezi oblastí působení pedagogů a zájmem o informace o probíhající transformaci péče o ohrožené děti, jsem pro výpočet testového kritéria použila opět zjednodušeného vzorce statistického testu nezávislosti pro čtyřpolní tabulku podle vzorce

$$\chi^2 = \frac{n \cdot (ad - bc)}{(a+b)(c+d)(a+c)(b+d)}$$

Opět bylo nutno sestavit nulovou a alternativní hypotézu:

H₀: Mezi oblastí výkonu povolání a mírou zájmu o informace o transformaci péče o ohrožené děti není závislost.

H_A : Mezi oblastí výkonu povolání a mírou zájmu o informace o transformaci péče o ohrožené děti je závislost.

Po dosažení získaných dat do vzorce jsem zjistila, že testované kritérium $\chi^2 = 46.662$

Výsledek jsem porovнала s kritickou hodnotou testového kritéria pro hladinu významnosti 0,05 a počtu stupňů volností 1, což je $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$. Jelikož je vypočítaná hodnota χ^2 vyšší, než hodnota kritická, **odmítám nulovou** hypotézu a přijímám hypotézu alternativní. S 95 % jistotou tak mohu tvrdit, že mezi oblastí výkonu pedagogického povolání a mírou zájmu o informace týkající se transformace péče o ohrožené děti **je závislost**.

Výzkum prokázal, že pedagogičtí pracovníci se o problematiku transformace péče o ohrožené děti zajímají v 36 %. Dále bylo zjištěno, že větší zájem získat o této problematice informace mají pedagogové v oblasti ústavní výchovy a to z 61 %. Naopak pedagogové působící v základních a středních školách tyto informace vyhledávají pouze z 19%. Výzkumem bylo také zjištěno, že ačkoliv 72 % učitelů ví, že v současné době u nás probíhá transformace péče o ohrožené děti, pouze 19 % z nich se o tuto problematiku aktivně zajímá.

4. Vidí pedagogičtí pracovníci podporu pěstounské péče a s tím spojenou eliminace počtu ústavních zařízení jako krok správným směrem?

Tab. 5 Tabulka četností H4

	Souhlas s podporou PP a eliminaci zařízení ÚV				
	ano	spíše ano	nevím	spíše ne	ne
Ústavní výchova	2	16	22	34	22
ZŠ/SŠ	35	47	20	20	7

K této výzkumné otázce byla stanovena hypotéza:

H4: Pedagogičtí pracovníci působící v základních a středních školách budou více nakloněni podpoře pěstounské péče a eliminaci ústavních zařízení než pedagogové z oblasti ústavní výchovy.

Touto hypotézou jsem předpokládala, že pedagogičtí pracovníci působící v základních a středních školách, budou více nakloněni podpoře pěstounské péče a eliminaci zařízení pro výkon ústavní výchovy, než jejich kolegové, kteří v těchto zařízeních pracují. Hypotézu jsem ověřovala při hladině významnosti 0,05.

Údaje potřebné k ověření této hypotézy byly získány z dotazníku otázkou č. 2 a 12.

Pro testování platnosti této hypotézy jsem použila statistického testu nezávislosti – chí-kvadrát pro kontingenční tabulku pomocí vzorce

$$\chi^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O}$$

K tomu bylo zapotřebí stanovit nulovou a alternativní hypotézu:

H₀: Mezi oblastí výkonu povolání a souhlasem s podporou pěstounské péče a s eliminací zařízení ústavní výchovy není závislost.

H_A: Mezi oblastí výkonu povolání a souhlasem s podporou pěstounské péče a s eliminací zařízení ústavní výchovy je závislost.

Abych však mohla tohoto testu použít, musela jsem nejdříve odpovědi v tabulce rozdělit na 3 základní stavy postojů, a to na pozitivní, negativní a neutrální. Toho jsem dosáhla sdružením odpovědí. Zároveň jsem pro každé pole tabulky vypočítala očekávanou četnost, která je uvedena v závorce.

Tab. 6 Upravená tabulka četností k H4

	Souhlas s podporou PP a eliminací zařízení ÚV			Σ
	ANO	NEVÍM	NE	
Ústavní výchova	18 (42,67)	22 (17,92)	56 (35,41)	96
ZŠ/SŠ	82 (54,67)	20 (22,96)	27 (45,37)	123
Σ	100	42	83	225

Pro každou kategorii tabulky byla podle vzorce $(P - O)^2/O$ stanovena hodnota χ^2 . Po sečtení všech těchto hodnot jsem dostala výslednou hodnotu $\chi^2 = 48,643$.

Podle vzorce $f = (r-1) \cdot (s-1)$ jsem vypočítala počet stupňů volnosti, který byl v tomto případě 2. Kritická hodnota testového kritéria pro hladinu významnosti 0,05 a stupňů volnosti 2 je podle statistických tabulek 5,991.

Jelikož je výsledná hodnota testovaného kritéria vyšší než hodnota kritická, **odmítám nulovou** hypotézu a přijímám hypotézu alternativní. Je tedy 95% pravděpodobnost, že mezi oblastí výkonu povolání pedagogických pracovníků a souhlasem s podporou pěstounské péče a s eliminací ústavních zařízení **je závislost**.

Z výsledků výzkumu nelze jednoznačně říci, zda pedagogičtí pracovníci vidí tendence k podpoře pěstounské péče a omezení počtu zařízení ústavní výchovy jako krok správným směrem. Ano, nebo spíše ano se vyjádřilo celkem 100 respondentů, což u celkového množství 225 představuje 44 %. 42 respondentů, tedy téměř 19 % nedokáže na tuto otázku jednoznačně odpovědět a proto volili možnost odpovědi „nevím“. Odpověď „ne“ nebo „spíše ne“ pak zvolilo celkem 83 respondentů, což představuje 37 % z celkového počtu odpovědí. Z výzkumu však lze prokázat, že více jsou těmto změnám nakloněni pedagogové ze základních a středních škol a pedagogové ze zařízení pro výkon ústavní výchovy s těmito tendencemi spíše nesouhlasí.

5. Mají pedagogičtí pracovníci, kteří nemají své vlastní děti, větší zájem o pěstounskou péči, než jejich kolegové, kteří vlastní děti mají?

K této výzkumné otázce byla stanovena hypotéza:

H5: Pedagogičtí pracovníci nemající vlastní děti mají větší zájem o některou z forem pěstounské péče, než pedagogičtí pracovníci, kteří vlastní děti mají.

Touto hypotézou jsem předpokládala, že pedagogičtí pracovníci, kteří nemají své vlastní děti, mají větší tendence stát se pěstouny, nebo alespoň o této variantě uvažují. Tuto hypotézu jsem ověřovala při hladině významnosti 0,05.

Pro ověření této hypotézy jsem použila získaných údajů z otázek č. 4,6,7 a 14. Z jednotlivých otázek jsem sdružila vždy kladné odpovědi, čímž jsem získala data do následující tabulky. V závorkách jsou uvedeny relativní četnosti.

Tab. 7 Tabulka četností k H5

VLASTNÍ DÍTĚ	ZÁJEM O PĚSTOUNSKOU PÉČI		
	ANO	NE	Σ
ANO	42 (26,25%)	118 (73,75%)	160
NE	33 (50,77%)	32 (49,23%)	65
Σ	75	150	225

Pro toto testování byla zvolena nulová a alternativní hypotéza:

H₀: Mezi skutečností, zda pedagogický pracovník má či nemá vlastní dítě a zájmem o některou z forem pěstounské péče není závislost.

H_A : Mezi skutečností, zda pedagogický pracovník má či nemá vlastní dítě a zájmem o některou z forem pěstounské péče je závislost.

Pro testování platnosti této hypotézy jsem použila statistického testu nezávislosti – chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku pomocí vzorce

$$\chi^2 = \frac{n \cdot (ad - bc)}{(a+b)(c+d)(a+c)(b+d)}$$

Po dosazení údajů z tabulky do vzorce vyšla hodnota testovaného kritéria $\chi^2 = 12,505$. Tuto hodnotu jsem porovnávala s kritickou hodnotou při hladině významnosti 0,05 a počtu stupňů volnosti 1, která je $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$. Jelikož je vypočtená hodnota testovaného kritéria vyšší, než hodnota kritická, **odmítám nulovou** hypotézu a přijímám hypotézu alternativní. Mohu tedy tvrdit, že na 95% **existuje závislost** mezi skutečností, zda má pedagog vlastní dítě a jeho zájmem o některou z forem pěstounské péče.

Výzkumem bylo zjištěno, že pedagogové, kteří nemají své vlastní dítě, mají větší tendence stát se pěstouny. Z celkového počtu těch, kteří vlastní děti nemají, uvedlo 51%, že buď mají v současné době dítě v pěstounské péči, o některé z forem pěstounské péče v současné době reálně uvažují, nebo tuto možnost do budoucna zcela nevyklučují. Naopak z pedagogů, kteří již vlastní děti mají, tyto možnosti uvedlo pouze 26%. Ze šetření tedy vyplynulo, že ačkoliv je odborníky pěstounská péče doporučován především lidem, kteří mají své vlastní děti a mají tedy již své rodičovské potřeby uspokojeny, v praxi je to alespoň u pedagogických pracovníků spíše naopak.

6. Mají pedagogičtí pracovníci zájem o pěstounskou péči na přechodnou dobu (profesionální pěstounskou péči)?

Tab. 8 Tabulka četností k H6

	ZÁJEM STÁT SE PROFESIONÁLNÍMI PĚSTOUNY			
	ANO	SNAD	NE	Σ
Ústavní výchova	0	26	70	96
ZŠ/SŠ	2	32	95	129
Σ	2	58	165	225

Pro tuto výzkumnou otázku jsem stanovila hypotézu:

H6: Pedagogičtí pracovníci působící v oblasti ústavní výchovy mají větší zájem stát se profesionálními pěstouny, než pedagogové působící v ZŠ a SŠ.

Touto hypotézou jsem předpokládala, že pedagogové působící v oblasti ústavní výchovy budou mít větší tendence stát se profesionálními pěstouny, že pedagogové působící v ZŠ a SŠ a že tedy mezi oblastí výkonu povolání pedagoga a zájmem stát se profesionálním pěstounem, existuje vztah. Také tuto hypotézu jsem ověřovala při hladině významnosti 0,05.

Data pro ověření hypotézy byla získána z odpovědí č. 2 a 14 v dotazníku.

Pro nízký počet některých odpovědí, jsem vytvořila tabulku, ve které jsem sloučila odpovědi z dotazníku a) a b), tedy odpovědi těch, kteří o profesionální pěstounské péči již reálně uvažují a těch, kteří sice v současné době o této formě neuvažují, ale do budoucna tuto možnost nevyklučují. Čímž jsem získala následující údaje. Údaje v závorce představují relativní četnosti.

Tab. 9 Upravená tabulka k H6

	Zájem stát se profesionálním pěstounem		Σ
	ANO	NE	
Ústavní výchova	26 (27,083)	70 (72,917)	96
ZŠ/SŠ	34 (26,357)	95 (73,643)	129
Σ	60	165	225

Pro testování platnosti této hypotézy jsem použila statistického testu nezávislosti – chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku pomocí vzorce

$$\chi^2 = \frac{n \cdot (ad - bc)}{(a+b)(c+d)(a+c)(b+d)}$$

Pro toto testování jsem zvolila nulovou a alternativní hypotézu:

H_0 : Mezi oblastí působení pedagogického pracovníka a zájmem stát se profesionálním pěstounem není závislost.

H_A : Mezi oblastí působení pedagogického pracovníka a zájmem stát se profesionálním pěstounem je závislost.

Dosažením údajů z tabulky do vzorce jsem získala hodnotu testovaného kritéria $\chi^2 = 0,015$, přičemž kritická hodnota v tomto případě je $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$. Protože je vypočtená hodnota testovaného kritéria nižší, než hodnota kritická, **přijímám nulovou** hypotézu a odmítám hypotézu alternativní. Mohu tedy s 95% jistotou konstatovat, že mezi oblastí výkonu povolání pedagoga a zájmem stát se profesionálním pěstounem **není závislost**.

Z provedeného šetření vyplynulo, že zájem o profesionální pěstounskou péči má celkem 26 % pedagogů. K tomuto údaji je však nutno podotknout, že pouze 1%, tedy 2 pedagogové o této formě pěstounské péče v současné době skutečně reálně uvažuje. Zbylých 73 % si tuto možnost vůbec nepřipouští. Přitom při testování hypotézy bylo prokázáno, že oblast výkonu pedagogického povolání při tomto rozhodování nehraje roli. Zájem o profesionální pěstounskou péči je tedy u učitelů základních a středních škol a vychovatelů v dětských domovech téměř srovnatelný.

6 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Cílem mojí diplomové práce bylo zjistit, jak velký zájem mají pedagogičtí pracovníci o pěstounskou péči, zda mají s pěstounskou péčí již nějaké osobní zkušenosti a zda by případně měli zájem o tzv. profesionální pěstounskou péči, nebo-li pěstounskou péči na přechodnou dobu. Dále jsem zjišťovala, zda jsou pedagogové informováni o právě probíhající transformaci péči o ohrožené děti u nás a zda se o tyto informace osobně zajímají a aktivně je sami vyhledávají. Jedním z cílů této práce bylo také zjistit, jak se vlastně pedagogové dívají na jednu z částí transformace, a sice podporu pěstounské péče a s tím spojenou eliminaci zařízení pro výkon ústavní výchovy. Pro srovnání jsem informace získávala jednak od pedagogických pracovníků, kteří přímo působí v zařízeních pro výkon ústavní výchovy, tak od pedagogických pracovníků základních a středních škol ve Zlínském kraji. Do výzkumu se zapojilo celkem 225 pedagogických pracovníků, 96 ze zařízení ústavní výchovy a 129 ze základních a středních škol. Ve sledovaném vzorku bylo celkem 31 mužů a 196 žen. V obou oblastech školství byl největší podíl vysokoškolsky vzdělaných pedagogů.

Na základě stanovených dílčích cílů práce jsem na počátku výzkumu stanovila 6 hypotéz, které jsem se vyhodnocením výsledků snažila potvrdit, nebo vyvrátit. 4 hypotézy se mi potvrdily, 1 jsem vyvrátila. Jednu hypotézu jsem nedokázala statisticky ověřit, neboť četnosti některých odpovědí byly tak malé, že nebylo možno použít statistického testu nezávislosti – chí-kvadrátu. Na druhé straně však některé četnosti byly tak velké, že jsem nebyla schopna výsledek vypočítat ani pomocí Fisherova kombinatorického testu. Všechny ostatní hypotézy byly ověřovány pomocí statistického testu nezávislosti Chí-kvadrát. Hladinu významnosti jsem zvolila 0,05, což znamená, že riziko neoprávněného odmítnutí nulové hypotézy je 5%. Na základě vyhodnocení těchto hypotéz mohu tedy s 95 % jistotou tvrdit, že pedagogové z dětských domovů jsou více informováni o probíhající transformaci péče o ohrožené děti než pedagogové ve školách a o tyto informace se také více aktivně zajímají. Dále mohu potvrdit, že pedagogové v základních a středních školách více souhlasí s cílem probíhající transformace a to s podporou pěstounské péče a eliminací počtu zařízení ústavní výchovy, než jejich kolegové z dětských domovů. Jedna z hypotéz také potvrdila, že pedagogové, kteří nemají své vlastní děti, mají větší tendence o pěstounské péči alespoň uvažovat, než pedagogové, kteří své vlastní děti mají. Také bylo výzkumem prokázáno, že pedagogičtí pracovníci v oblasti ústavní výchovy jsou více

informování o pěstounské péči na přechodnou dobu než učitelé ve školách, jejich zájem o tuto formu péče o dítě však vyšší není.

Na základě výsledků výzkumu mohu konstatovat, že pedagogičtí pracovníci o pěstounskou péči velký zájem nemají. Pouze 4 pedagogové mají nebo měli dítě v pěstounské péči, 1 pedagogický pracovník je v současné době žadatelem o pěstounskou péči, 10 o ní reálně uvažuje a 1 pedagog v minulosti o pěstounskou péči žádal, ale z nějakého důvodu to nevyšlo.

Z výzkumu dále vyplynulo, že pedagogičtí pracovníci jsou z větší části o probíhající transformaci péče o ohrožené děti informováni. V oblasti ústavní výchovy je to celkem 96%, v základních a středních školách 72 %. Aktivně se však o tyto informace zajímá 61% pedagogů ze zařízení ústavní výchovy a pouze 28 % učitelů ze základních a středních škol. Tento výsledek lze přičíst faktu, že transformace péče o ohrožené děti se přece jenom více dotýká práce vychovatelů v dětských domovech, než práce učitelů ve školách.

Na otázku, zda je pro dítě vždy lepší rodina než ústav, odpovědělo kladně jenom 20% pedagogických pracovníků z dětských domovů a celých 80 % učitelů. Příčinou tohoto výsledku může být skutečnost, že pedagogové působící v dětských domovech více přicházejí do styku s nefungujícími rodinami a dopady, které výchova a péče v takovýchto rodinách zanechá, vidí téměř každodenně na dětech svěřených jim do péče. Také v odpovědích na otázku, zda tendence k podpoře pěstounské péče a s tím spojené eliminaci počtu zařízení pro výkon ústavní výchovy je krok správným směrem se odpovědi jednotlivých skupin pedagogů značně lišily. Zatímco pedagogové z dětských domovů s tímto trendem souhlasí pouze v 19 %, u pedagogů ze škol je to 63 %. Dá se tedy konstatovat, že pohled na tento cíl transformace péče o ohrožené děti není mezi pedagogy jednotný a značně se liší podle toho, zda pracují ve školách, nebo v oblasti ústavní výchovy. Tento pohled může být ale značně ovlivněn případným strachem o práci a vidinou nejasné budoucnosti u pedagogů, kteří v zařízeních ústavní výchovy pracují.

Tato práce si také kladla za cíl zjistit, zda by mezi pedagogy byli zájemci o tzv. profesionální pěstounskou péči. Z šetření vyplynulo, že z celkového počtu 225 pedagogů o této formě pěstounské péče 109 ani neví. Pouze 41 má o pěstounské péči na přechodnou dobu konkrétní informace, zbylých 75 o této možnosti sice ví, ale mají jen nejasné, okrajové informace. Vyšší informovanost o profesionální pěstounské péči byla mezi pedagogy z ústavní výchovy – 35 %, u učitelů to bylo pouze 5 %. S případným zájmem o

tuto formu péče o dítě je to však poměrně vyrovnané. Z celého vzorku pedagogů o této možnosti reálně uvažují pouze 2, 58 tuto variantu do budoucna zcela nevyklučuje, ostatní o ni nemají zájem vůbec. Zastoupení kladných odpovědí bylo v obou skupinách vyrovnané, z čehož vyplývá, že oblast působení pedagoga nemá na jeho rozhodování, zda být profesionálním pěstounem, téměř žádný vliv.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se věnovala problematice transformace péče o ohrožené děti, konkrétně jednomu z cílů této transformace – pěstounské péči. Tato transformace u nás probíhá již několik let a mimo jiné si klade za cíl efektivnější práci s ohroženou rodinou, podporu pěstounské péče, rozšíření pěstounské péče na přechodnou dobu a snížení počtu dětí dlouhodobě umístěných ve všech typech ústavních zařízení. Důležitý krok ke splnění tohoto cíle byl učiněn schválením novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Celá transformace však nemá jenom své příznivce, ale má také spoustu odpůrců. To dokazuje také velmi zdoluhavý a složitý proces schvalování této novely zákona. Nelze než souhlasit s tím, že ústavní zařízení není pro život dítěte tím nejlepším prostředím. Vyrůstat v bezpečí vlastní harmonické rodiny, obklopen láskou svých nejbližších a cítit podporu a pomoc v každé situaci je zajisté tou nejlepší podmínkou pro zdárný vývoj dítěte. Ne každý však má to štěstí, do takovéto fungující rodiny se narodit. Mnoho dětí musí vyrůstat v takových rodinných podmínkách a poměrech, že i ústavní zařízení je pro něj mnohem lepší variantou. Cílem právě probíhajících změn v sociálně-právní ochraně dětí je zajistit, aby tyto děti, které z různých důvodů nemohou vyrůstat v rodině vlastní, mohly alespoň žít v prostředí rodiny náhradní. K tomu bude ale zapotřebí dostatek lidí, kteří budou ochotni a schopni těmto dětem poskytnout svůj domov, svou pozornost, svůj čas. Otázkou tedy je, zda se najde dostatek kvalitních pěstounů, kteří budou připraveni na výchovu dětí z problematických rodin a budou schopni čelit mnoha problémům, které výchova těchto dětí mnohdy přináší. Některé průzkumy ukazují, že lidí, kteří mají stát se pěstouny je dostatek, jiné jsou ve svých závěrech spíše pesimistické.

Cílem této práce však nebylo zjistit, zda bude dostatek pěstounů či nikoliv, ale nastínit, jak se na celou problematiku této transformace dívají ti, kteří jsou s těmito dětmi v každodenním kontaktu. Jedná se o pedagogické pracovníky v dětských domovech, kteří mají s výchovou cizích dětí již své zkušenosti a pedagogické pracovníky v základních a středních školách, kteří se také při své práci dětem věnují. Výzkumná část práce zjišťovala, jaké je mezi pedagogy zastoupení těch, kteří mají s pěstounskou péčí osobní zkušenost, nebo zda o této možnosti alespoň uvažují. Cílem bylo také zjistit, zda mají pedagogičtí pracovníci informace o jedné z forem pěstounské péče, a sice pěstounské péči na přechodnou dobu a zda by o tuto formu péče měli případně zájem.

Z výsledků šetření vyplynulo, že pedagogičtí pracovníci příliš osobní zkušenosti s pěstounskou péčí nemají. Také těch, kteří by o pěstounskou péči měli případný zájem, není mnoho. V pohledech na probíhající transformaci péče o ohrožené děti se značně rozcházejí. Zcela opačný pohled na podporu pěstounské péče a eliminaci ústavních zařízení mají pedagogičtí pracovníci, kteří v těchto zařízeních pracují a pedagogové, působící v základních a středních školách. Tento rozdíl v pohledech je však zajisté možné přisoudit tomu, že pedagogických pracovníků se tato transformace osobně dotýká a že na jejich názorech může být značný podíl strach o svoji práci a vidina nejasné budoucnosti. Co však bylo u obou skupin pedagogických pracovníků téměř shodné, je jejich případný zájem nejen o profesionální pěstounskou péči, ale o pěstounskou péči vůbec. Z průzkumu vyplývá, že pedagogičtí pracovníci o této možnosti příliš neuvažují.

Výsledek tohoto šetření může jistě jen znamenat, že za nezájmem pedagogických pracovníků o pěstounskou péči stojí skutečnost, že výchova dětí a péče o ně je náplní jejich každodenní práce a oni již nemají potřebu se v této oblasti více angažovat. Je třeba se však také zamyslet nad otázkou, zda za těmito názory nestojí fakt, že si tito lidé plněji uvědomují, co výchova dětí s sebou přináší, o to víc, pokud se jedná o děti, které mají nějaký zdravotní či psychický problém, či děti, které jsou nějakým způsobem znevýhodněné. Možná, že je mezi lidmi dost zájemců o pěstounskou péči, nabízí se však otázka, zda jsou tito lidé opravdu dobře informováni o všech rizicích, která s sebou tato péče přináší a zda si je také plně uvědomují. Neboť pokud je pro dítě něco horšího, než se octnout v ústavním zařízení, pak je to jistě jeho návrat z „nevydařené“ pěstounské péče.

Nebylo by proto zcela od věci, aby zájemci o některou z forem pěstounské péče, měli možnost absolvovat několikadenní stáž nebo dobrovolnickou praxi v zařízení ústavní výchovy a mohli tak poznat chování těchto dětí v prostředí, které je pro ně již přirozené.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1] BUBLEOVÁ, Věduna, et al., 2007. *Pěstouni mají právo na služby: Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit
- 2] BUBLEOVÁ, Věduna et. al., 2011. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-01-2.
- 3] BUBLEOVÁ, Věduna, Jana FRANTÍKOVÁ a Lucie VRÁNOVÁ, 2011. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-03-6.
- 4] ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ, 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, ISBN 80-7178-463-X.
- 5] ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2002, částka 48, s. 2978-2991. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3867>
- 6] ČESKO. Zákon č. 563 ze dne 24. září 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 190, s. 10333-10345. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4495>
- 7] ČESKO. Zákon č. 94 ze dne 5. prosince 1963 o rodině. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1963, částka 53, s. 339-350. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1232>
- 8] EDICE OTVÍRÁME. *Reformní novela přijata. Nastal čas pravdy*. Časopis nejen o českých dětech. Praha: Agentura PuliCon, 2012a, č. 3, ročník II. Dostupné také z: http://www.terezamaxovadetem.cz/multimedia/file/otvirame_1_2012_3.pdf
- 9] EDICE OTVÍRÁME. *Co víme a nevíme o reformní novele*. Časopis nejen o českých dětech. Praha: Agentura PuliCon, 2012b, č. 4, ročník II. Dostupné také z: <http://www.terezamaxovadetem.cz/>
- 10] FEDOROVÁ, Mária, 2006. Osobnosť vychovávateľa v detskom domove. In *Vychovávateľ*. roč. LIII, č.10, s. 35-36.

- 11] GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK, 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1788-3.
- 12] GLUCHMANOVÁ, Marta a Vasil GLUCHMAN, 2009. *Profesijní etika učitelů*. V Tribune EU vyd. 1. Brno: Tribun EU. Librix.sk. ISBN 978-80-7399-827-1.
- 13] GRECMANOVÁ, Helena, 2000. *Obecná pedagogika II*. Olomouc: Hanex. Dotisk 1. vyd. ISBN 80-857-8324-X.
- 14] HOFROVÁ, Veronika a Eva ROTREKLOVÁ, 2008. Aktuální otázka náhradní rodinné péče : Inovativní prvky v odborné přípravě na přijetí dítěte do pěstounské péče a odborné služby pro pěstounské rodiče. In *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v české republice*. Brno : Triada - Poradenské centrum, s. 21-35. ISBN 978-80-254-33.
- 15] HOFROVÁ, Veronika a Eva ROTREKLOVÁ, 2009. *Odborná příprava budoucích pěstounů a osvojitelů. Koncepční a metodické poznámky*. Brno: Triada – poradenské centrum. ISBN 970-80-254-4588-4.
- 16] HOFROVÁ, Veronika a Svatoslava KALÁBOVÁ, 2010. Dítě a náhradní rodinná péče. In *Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů. Sborník z X.celostátního semináře Brno 29.9.-30.9.2010*. Brno: Triada – Poradenské centrum, s. 37. ISBN 978-80-254-8745-7.
- 17] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1369-4.
- 18] JŮVA, Vladimír, 2001. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3195-8.
- 19] KOHOUT, Karel, 2007. *Základy obecné pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. ISBN 978-80-86723-38-9.
- 20] KOMINAREC, Igor, 2003. *Úvod do pedagogiky volného času*. Prešov: [s.n.], ISBN 80-968-6085-2.
- 21] RÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, 2008. Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda. In *Náhradní výchova dětí - možnosti a meze*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 978-80-87146-05-7.
- 22] KYRIACOU, Chris, 2004. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. 2. vyd. Překlad Dominik Dvořák, Milan Koldinský. Praha: Portál. ISBN 80-717-8965-8

- 23] MANNIOVÁ, Jolana, 2008. *Učitel v procese výchovy a vztahov.* Bratislava: AXIMA. ISBN 978-809-6917-853.
- 24] MATĚJČEK, Zdeněk, 1999. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny.* Praha: Portál. ISBN 80-717-8304-8.
- 25] MATĚJČEK, Zdeněk et. al., 2002. *Osvojení a pěstounská péče.* Praha: Portál. ISBN 80-7178-637-3.
- 26] MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Slovník sociální práce.* Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.
- 27] MIŠURCOVÁ, Věra a Soňa KOBLOVÁ, 1998. *Práva dítěte v dokumentech.* Prevence se musí vyplatit. Praha: Themis. ISBN 80-85821-56-7.
- 28] MPSV, 2009. *Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011* [online].[cit.2013-01-11]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7440/NAP.pdf/>
- 29] MPSV, 2011. *Kojenecké ústavy pro děti mladší tří let by měly skončit do konce roku 2013. Tisková zpráva MPSV* [online].[cit.2013-01-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/11310/ruseniustavu.pdf>
- 30] MPSV, 2012a. *Akční plán k naplnění strategie ochran práv dětí 2012-2015* [online].[cit.2013-01-20].Dostupné z:http://www.mpsv.cz/files/clanky/14311/APN_NSOPD_2012-2015.pdf
- 31] MPSV, 2012b. *Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí* [online].[cit.2013-01-20]. Dostupní z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14232/prezentace_OSPOD.pdf
- 32] NOŽÍŘOVÁ, Jana, 2012. *Náhradní rodinná péče.* Praha: Linde. ISBN 978-808-6131-917.
- 33] OBDRŽÁLEK, Zdeněk at. al., 2003. *Didaktika pre študentov učiteľstva základnej školy.* Bratislava: Universita Karlova. ISBN 80-223-1772-1.
- 34] PÁVKOVÁ, Jiřina, 2008. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času.* Vyd. 4. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-423-6.
- 35] PĚSTOUNSKÁ PÉČE, 2012. *Schéma náhradní rodinné péče* [online]. ©02-06/2012 [cit. 2013-01-10]. Dostupné z: <http://www.pestounska-pece.cz/content/pestounska-pece#schema>

- 36] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2003. *Pedagogický slovník*. 4., aktual. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-717-8772-8 .
- 37] PUNCH, Keith, 2008. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-381-9.
- 38] SMUTKOVÁ, Lucie, 2007. *Sociální práce s rodinou. Vybrané kapitoly z teorií a metod sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus. Sv. 2. ISBN 978-807-0410-691.
- 39] SOCIÁLNÍ DÁVKY, 2013 [online] © 2013 Sociální dávky 2013 [cit.2013-01-15]. Dostupné z: <http://socialni-davky-2013.eu/r/socialni-davky/>.
- 40] SPILKOVÁ, Vladimíra, 2004. *Současné proměny vzdělávání učitelů*. Brno: Paido. ISBN 80-731-5081-6.
- 41] ŠKOVIERA, Albín, 2006. *10 dilem náhradnej výchovy*. Bratislava: Nová práca. ISBN 80-88929-81.
- 42] ŠKOVIERA, Albín, 2007. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-318-5.
- 43] ŠKOVIERA, Albín, 2011. *Prevýchova. Úvod do teórie a praxe*. Bratislava: FICE. ISBN 978-80-969-2534-6.
- 44] TOMÁŠEK, František, 1992. *Pedagogika: úvod do pedagogické praxe pro vychovatele a rodiče*. Brno: Nibowaka. ISBN 80-901-2940-4.
- 45] TRUBAČOVÁ, Klára, 2006. Náhradní rodinná péče. In *Zásahy veřejné moci do rodičovských práv a jejich dopad na rodinný život*. Praha: PORADNA pro občanství, občanská a lidská práva. s. 26-43.
- 46] TRUBAČOVÁ, Klára, 2011. *Pěstounská péče na přechodnou dobu pro nejmladší děti*. Praha: MPSV. ISBN 978-80-7421-039-6.
- 47] VAŠUTOVÁ, Jaroslava, 2002. *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 80-729-0077-3.
- 48] ZEŽULOVÁ, Dagmar, 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál. ISBN 978-802-6200-659.

text

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod. a podobně

cit. citováno

ČR Česká republika

MPSV Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

s. strana

tzv. tak zvaná/ý

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Rodina neplníčí svou funkci	12
Obr. 2 Systém náhradní rodinné péče.....	26

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Rozložení respondentů podle pohlaví	45
Graf 2 Rozložení podle místa výkonu profese.....	46
Graf 3 Pohlaví a místo výkonu profese	46
Graf 4 Nejvyšší dosažené vzdělání	47
Graf 5 Respondenti mající a nemající vlastní děti	48
Graf 6 Představy pod pojmem pěstounská péče	48
Graf 7 Graf: Osobní zkušenost s pěstounskou péčí	49
Graf 8 Graf: Úvahy o pěstounské péči.....	50
Graf 9 Povědomí o probíhající transformaci péče o ohrožené děti	51
Graf 10 Aktivní vyhledávání informací o transformaci péče o ohrožené děti.....	51
Graf 11 Zdroje vyhledávání informací	52
Graf 12 Raději vždy rodina než ústav?.....	53
Graf 13 Souhlas s podporou pěstounské péče a eliminací ústavních	53
Graf 14 Povědomí o pěstounské péči na přechodnou dobu.....	54
Graf 15 Zájem o pěstounskou péči na přechodnou dobu (profesionální PP)	55

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte závislého na fyzické pomoci jiné osoby	23
Tab. 2 Tabulka četností k H1	56
Tab. 3 Tabulka četností k H2.....	57
Tab. 4 Tabulka četností k H3.....	59
Tab. 5 Tabulka četností H4.....	60
Tab. 6 Upravená tabulka četností k H4.....	62
Tab. 7 Tabulka četností k H5	63
Tab. 8 Tabulka četností k H6.....	65
Tab. 9 Upravená tabulka k H6	66

SEZNAM PŘÍLOH

PI: Dotazník

PII: Průvodní dopis k dotazníkům

PIII: Motivační dopis k dotazníku

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

Dobrý den, jmenuji se Jaroslava Polášková a studuji na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, obor sociální pedagogika. Téma mojí diplomové práce je: "Pohled pedagogických pracovníků na problematiku pěstounské péče". Tento dotazník je anonymní a Vámi uvedené údaje budou sloužit pouze pro potřeby diplomové práce.

1. **Jste** a) muž b) žena
2. **Pracujete jako pedag. pracovník v** a) zařízení ústavní výchovy b) ZŠ/ŠŠ
3. **Vaše nejvyšší dosažené vzdělání** a) ÚSO b) VOŠ c) VŠ
4. **Máte vlastní děti** a) ano b) ne
5. **Co si představujete pod pojmem pěstounská péče?**
 - a) přijetí dítěte za vlastní
 - b) dlouhodobá péče o dítě náhradním rodičem, zpravidla do 18 let
 - c) přechodná péče o dítě náhradním rodičem, po dobu, kdy vlastní rodič není schopen se o dítě starat
 - d) jiné, prosím uveďte:
6. **Máte osobní zkušenost s pěstounskou péčí?**
 - a) ano, mám (měl/a jsem) dítě v pěstounské péči b) ne
7. **Pokud nemáte dítě v pěstounské péči, uvažoval/a jste někdy, nebo uvažujete o této možnosti?**
 - a) ne uvažuji, ani jsem nikdy neuvažoval/a
 - b) o pěstounské péči reálně uvažuji
 - c) byl/a jsem žadatelem o pěstounskou péči, ale "nevyšlo to"
 - d) jsem žadatelem o pěstounskou péči
8. **Víte, že v současné době u nás probíhá transformace péče o ohrožené děti?** a) ano b) ne
9. **Vyhledáváte aktivně, z vlastního zájmu, informace o této problematice?** a) ano b) ne
10. **Pokud ano, kde nejčastěji vyhledáváte informace o této problematice?**
 - a) v rámci zaměstnání
 - b) na internetu
 - c) v tisku a televizi
 - d) jinde
11. **Souhlasíte s názorem, že pro dítě je vždy lepší rodinná péče než ústavní?**
 - a) zcela souhlasím
 - b) spíše souhlasím
 - c) nevím
 - d) spíše nesouhlasím
 - e) nesouhlasím
12. **Myslíte, že podpora pěstounské péče a s tím spojená případná eliminace ústavních zařízení, je krok správným směrem?**
 - a) ano
 - b) spíše ano
 - c) nevím
 - d) spíše ne
 - e) ne

13. Víte, že existuje pěstounská péče na přechodnou dobu, kdy je dítě umístěno do náhradní rodiny nejvýše na 1 rok a osoba, která je zařazena do evidence osob vhodných pro pěstounskou péči na přechodnou dobu pobírá odměnu pěstouna ve výši 20 000,- Kč i v době, kdy zrovna žádné dítě v péči nemá?

- a) ano, o této formě pěstounské péče mám konkrétní informace
- b) ano, vím, ale jen okrajově, neznám podrobné informace
- c) ne, nevím

14. Měl/a byste zájem o tuto formu pěstounské péče?

- a) ano, o této možnosti reálně uvažuji
- b) v současné době ne, ale v případě změny životní situaci bych o ní zřejmě uvažoval/a (např. ztráta zaměstnání apod.)
- c) ne

PŘÍLOHA PII: PRŮVODNÍ DOPIS K DOTAZNÍKŮM

Vážená paní ředitelko, vážený pane řediteli,

obracím se na Vás s prosbou o pomoc při realizaci výzkumné části mé diplomové práce. Tato práce se zabývá problematikou pěstounské péče a zjišťuje zkušenosti s pěstounskou péčí a pohledem na pěstounskou péči u pedagogických pracovníků.

Prosím Vás tímto o předání přiložených dotazníků Vaším zaměstnancům - pedagogickým pracovníkům k vyplnění a o zpětné odeslání v přiložené nadepsané a ofrankované obálce.

Informace v dotazníku jsou anonymní a zjištěné údaje budou použity pouze pro potřeby diplomové práce.

Děkuji Vám za Vaši ochotu a spolupráci.

S pozdravem

Jaroslava Polášková

PŘÍLOHA PIII: MOTIVAČNÍ DOPIS K DOTAZNÍKU

Dobrý den,

dovoluji si Vás požádat o spolupráci při realizaci výzkumné části mé diplomové práce. Téma této práce je "Pohled pedagogických pracovníků na problematiku pěstounské péče" a zjišťuje osobní zkušenosti s pěstounskou péčí a názory na pěstounskou péči u pedagogických pracovníků v zařízeních ústavní výchovy a v základních a středních školách Zlínského kraje.

Prosím Vás tímto o vyplnění přiloženého dotazníku, který Vám zabere cca 5 minut Vašeho času. Všechny uvedené údaje jsou zcela anonymní a budou použity pouze pro potřeby diplomové práce.

Uvědomuji si, že od Vás žádám další činnost nad rámec Vašich pracovních povinností ale Vaše názory a zkušenosti uvedené do dotazníku jsou pro moji diplomovou práci nezbytné a nenahraditelné.

Vyplněné dotazníky, prosím, odevzdejte v kanceláři školy, případně v kanceláři zástupce ředitele školy.

Děkuji za Váš čas a ochotu.

S pozdravem

Jaroslava Polášková